

JURIDISK FORENINGSS AARBOG

FOR

VINTEREN 1939—40

TRYKT SOM MANUSKRIFT TIL BRUG FOR
FORENINGENS MEDLEMMER

KØBENHAVN

NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKJÆR)

1940

INDHOLD.

Foreningen	5
<i>Kaj Petersen</i> : Funktionærloven i Praxis.....	6
<i>Jan Kobbernagel</i> : Aktuelle Baandlæggelsesproblemer....	11
<i>O. Borum</i> : Principperne for den internationale Obliga- tionsret.....	15
<i>H. B. Krenchel</i> : Aktierettens Udvikling i det sidste Tiaar	19
<i>Ø. Ahnsfelt-Rønne</i> : Bør Samkvemsretten efter Myndigheds- lovens § 27 ophæves?	23
<i>K. Bjerregaard</i> : Ejendomsretlige Hovedlinier i Københavns ny Bygge Lov	40

Møderne er refereret af cand. jur. Bent Jacobsen.

FORENINGEN.

Den aarlige Generalforsamling afholdtes Mandag den 25. September 1939 i Odd-Fellow Palæet. Overretssagfører *Niels Olesen* valgtes til Dirigent og gav Ordet til Landsretssagfører *Erik Petri*, der aflagde Beretning og Regnskab.

Medlemstallet, der den 1. September 1938 var 550, havde været stigende og var den 1. September 1939 560.

Han omtalte de i Aarets Løb afholdte seks Foredrag og gennemgik Regnskabet for 1938—39, der var revideret af Foreningens Revisor, Landsdommer *Victor Hansen*; Beholdningen var ved Aarets Begyndelse 7519 Kr. 49 Øre og ved Aarets Slutning 7810 Kr. 18 Øre.

Beretningen blev taget til Efterretning og Regnskabet godkendt.

Højesteretssagfører *Th. Knudtzon* ønskede ikke Genvalg til Bestyrelsen. De øvrige Bestyrelsesmedlemmer blev genvalgt. Nyvalgt blev Ministersekretær i Justitsministeriet *Hans Topsøe-Jensen*. — Bestyrelsen bestaar herefter af:

Professor, Dr. jur. *Henry Ussing*, Formand,
Højesteretsdommer *Jesper Simonsen*,
Højesteretssagfører *Ø. Ahnfelt-Rønne*,
Højesteretssagfører *Karsten Meyer*,
Professor, Dr. jur. *O. A. Borum*,
Landsdommer *A. D. Bentzon*,
Direktør i »Bikuben« *Johs. Faurholt*,
Statsadvokat *O. Schlegel*,
Højesteretssagfører *N. J. Gorrissen*,
Byretsdommer, Frøken *Karen Johnsen*,
Byretsdommer, Dr. jur. *Erwin Munch-Petersen*,
Landsretssagfører *Erik Petri* og
Ministersekretær i Justitsministeriet *Hans Topsøe-Jensen*.

Foreningens Revisor, Landsdommer *Victor Hansen*, blev genvalgt.

FUNKTIONÆRLOVEN I PRAKSIS.

(Foredrag af Landsretssagfører *Kaj Petersen* den 25. September 1939).

Foredraget udelades her, da det er trykt i Ugeskrift for Retsvæsen 1939 B. S. 253.

D i s k u s s i o n :

Landsretssagfører *Bache* bemærkede, at Loven efter Ordlyden af § 1 ikke synes at omfatte Personer, der i Forsikringsselskabers Tjeneste arbejder med Tegning af Forsikringer uden at udføre egentligt Kontorarbejde. Naar Praxis alligevel har antaget, at Loven — herunder navnlig dennes Opsigelsesbestemmelser — er anvendelig paa saadanne Personer, har dette ført til uheldige Konsekvenser. Det er saaledes overordentlig vanskeligt for et Forsikringsselskab at afskedige en Agent, der er lønnet paa sædvanlig Maade med et fast Beløb samt Provision. Da han efter Loven har Krav paa mindst 3 Maaneders Varsel, vil han i Tilfælde af Opsigelse i hele denne Periode kunne hæve den faste Gage og renoncere paa Provision, idet han overhovedet ingen Forsikringer tegner, men venter hermed, indtil han efter Opsigelsesfristens Udløb træder i et andet Selskabs Tjeneste.

Landsretssagfører *Kobbernagel* omtalte de særlige Problemer, der opstaar med Hensyn til de provisionslønnede Repræsentanter. Den Tvivl, der paa et vist Tidspunkt under Lovens Tilblivelse var fremme om, hvorvidt den provisionslønnede Repræsentant overhovedet kunde betragtes som Funktionær, er løst ved Kommissionsbetænkningens Udtalelse om, at Lønningsmaaden i Principet er uden Betydning for Bedømmelsen af, om der foreligger et Funktionærforhold. Alligevel vil der inden for de pro-

visionslønnede Repræsentanters Kreds opstaa visse særlige Problemer, navnlig om de paa Grund af Stillingens selvstændige Karakter eller deres begrænsede Virksomhedsomraade falder uden for Funktionærbegrebet.

I den første Henseende kan der formentlig hentes nogen Vejledning fra Kommissionslovens Sondring mellem Handelsagenter og Handelsrejsende. Der er i Praksis lagt Vægt paa, i hvilket Omfang Repræsentanten selv tilrettelægger sit Arbejde eller omvendt arbejder i Henhold til faste Instrukser.

I den anden Henseende har der navnlig været Tvivl om, hvorvidt en Bibeskæftigelse kan begrunde Stilling som Funktionær. Sø- og Handelsretten har antaget dette med Begrundelse, at der i Lovens § 1 ikke opstilles noget Krav om, at Funktionærens Arbejdskraft fuldtud eller i det væsentlige skal stilles til Arbejdsgiverens Disposition, og at den Beskyttelse, som Lovens Anvendelse ved Bibeskæftigelser medfører for den paagældende Funktionær, ikke bliver særlig byrdefuld for Arbejdsgiveren, da naturligvis det Funktionæren ved Kontrakten tillagte Vederlag staar i Forhold til den begrænsede Arbejdsydelse. I en senere Dom har imidlertid Sø- og Handelsretten forladt dette Standpunkt.

Loven bør formentlig i Overensstemmelse med sit Formaal anvendes i saa vidt Omfang som muligt paa dette Omraade.

Ministersekretær i Justitsministeriet *Topsøe-Jensen* mente i Modsætning til Indlederen, at en Opsigelse f. Eks. i Tilfælde af Virksomhedens Likvidation ikke begrænsede den paa Grundlag af den hidtidige Anciennitet erhvervede Ret til Opsigelsesvarsel, hvis Funktionærens Arbejde desuagtet i Henhold til Aftale blev fortsat »indtil videre«. Hvis derimod Fortsættelsen paa Forhaand er tidsbegrænset f. Eks. til en Maaned, er det maaske rigtigt at se bort fra den hidtidige Anciennitet.

Heller ikke ved Skifte af Virksomhedens Indehaver bør Ancienniteten i Almindelighed afbrydes. Det afgørende maa være, om Funktionæren stadig er ansat i det samme Foretagende — rent praktisk taget — uanset om Arbejdsgiveren strengt juridisk set er en anden. Dette gælder navnlig i større Virksomheder, hvor det for Funktionærens faktiske Arbejdsfor-

hold er uden væsentlig Betydning, om den ene eller den anden er Indehaver. Hvis det aftales mellem Funktionæren og den nye Indehaver, at Forholdet løber videre »som hidtil«, er det utvivlsomt, at den hidtil erhvervede Ret til Opsigelsesvarsel bevares.

Dommer *Heide-Jørgensen* rejste Spørgsmaalet om Virkningen af Lovens § 5 om Sygeløn for Repræsentanter, der udelukkende er lønnet med Provision. Det er formentlig tvivlsomt, om der i Reglen om, at Sygdom er lovligt Forfald kan indlægges mere, end at der ikke kan opsiges uden Varsel eller med forkortet Varsel. Selv om Reglen maa forstaas saaledes, at der haves Krav paa Løn i Sygetiden, kan dette kun betyde, at der skal betales Løn i Overensstemmelse med Kontraktens Indhold. Den provisionslønnede Repræsentant, der i Sygeperioden ikke optager Ordre, vil saaledes ikke faa Sygeløn.

Vicepræsident *Hove* understregede, at samtlige faktiske Omstændigheder i disse Sager som i Domssager i Almindelighed maa tages i Betragtning, og at det kan skyldes Forskel med Hensyn til de faktiske Omstændigheder og ikke principielle Uoverensstemmelser, naar to Domme vedrørende tilsyneladende ensartede Forhold faar forskelligt Udfald.

Der synes imidlertid at være en klar Modstrid mellem Opfattelsen i Østre Landsret og Sø- og Handelsretten med Hensyn til Spørgsmaalet, om Funktionærlovens § 2 har ophævet de hidtidige Coutumer, hvorefter højere Funktionærer har Krav paa 3 Maaneders Varsel. Det af Sø- og Handelsretten hævdede Standpunkt, hvorefter disse Coutumer er bortfaldet, synes at skabe den største Klarhed. Tabet for Funktionærerne er herved ringe, da Spørgsmaalet kun har Betydning inden for de første 6 Maaneder af Ansættelsestiden.

Spørgsmaalet, om Skifte af Virksomhedens Indehaver afbryder den ved den hidtidige Anciennitet erhvervede Ret til Opsigelsesvarsel, er endnu ikke afgjort af Sø- og Handelsretten. I de hidtil afsagte Domme har særlige, konkrete Omstændigheder gjort sig gældende, saaledes at Spørgsmaalet ikke har foreligget rent.

Funktionærlovens Konsekvenser har været forøgede Byrder for

Arbejdsgiverne. I Forhold til de gode Funktionærer er dette uden praktisk Betydning, da Konflikt, forvoldt af Funktionæren, ikke vil komme til at foreligge. Skyldes Konflikten givet Arbejdsgiveren, vil man næppe finde Lovens Beskyttelsesregler for vidtgaaende. Byrden viser sig navnlig, naar daarlige Funktionærer bortvises uden en klar Misligholdelsesgrund og kræver Erstatning under Henvisning til det ved Loven hjemlede lange Opsigelsesvarsel. Arbejdsgiveren vilde her ofte have kunnet forbedre sin Stilling ved gennem en forudgaaende Advarsel at have præciseret Misligholdelsens Betydning i Gentagelsestilfælde.

Sagførerfuldmægtig *Aaboe* bemærkede til Dommer Heide-Jørgensen, at der formentlig ikke er Tvivl om, at provisionslønnede Repræsentanter har Krav paa Sygeløn beregnet som en Gennemsnitsindtægt. Hvis man ikke antager denne Forstaaelse, vil ikke blot § 5, men ogsaa §§ 3, 6 og 7 miste enhver Betydning for de provisionslønnede Repræsentanter.

Retspræsident *Hvidt* bemærkede, at der ved Bedømmelsen af, om en Person er Funktionær, ofte opstaar det Spørgsmaal, om han ikke snarere er Arbejder. Det er i saa Henseende ikke ubetinget afgørende, om han er inddraget under en kollektiv Aftale om Arbejderforhold. Det hænder ofte, at Arbejderorganisationerne som Medlemmer optager Personer, der i Virkeligheden er Funktionærer. I saadanne Tilfælde er det formentlig praktisk at lægge Vægt paa, hvorledes Organisationen betragter den paagældende. Man bør saa vidt mulig ikke bringe Uorden i de kollektive Aftaler om Arbejderforhold ved at behandle de herunder inddragne Personer som Funktionærer.

Professor *Ussing* var enig med Vicepræsident Hove i, at man trods Mangel paa klar Hjemmel herfor i Lovens § 2 ikke bør anvende de hidtidige Coutumer om 3 Maaneders Varsel for højere Funktionærer, hvor Funktionæren er blevet ansat efter Lovens Ikrafttræden. Til den i Sø- og Handelsrettens Dom givne vægtige Begrundelse kan føjes, at man i Fremtiden vil have vanskeligt ved at konstatere, om de nævnte Coutumer stadig bestaar eller

fortrænges af Funktionærlovens Regler, da Opretholdelsen af de gamle Coutumer ikke har stor praktisk Betydning.

Lovens § 2 maa forstaas saaledes, at Opsigelse med 1 Maanedes Varsel skal ske senest til Udløbet af den 6. Ansættelsesmaaned.

Ved Opsigelser efter hvilke Funktionærforholdet desuagtet fortsættes, er det — for Spørgsmaalet om Ancienniteten er afbrudt — i Princippet uden Betydning, om Opsigelsen er givet i den Hensigt at omgaa Lovens Regler om Opsigelsesvarsel. Afgørende er det rent objektive, om Lovens Formaal fører til, at Opsigelsens Virkninger maa tilsidesættes.

Naar en Virksomhed skifter Indehaver og Personalet trods sket Opsigelse fortsætter, vil Funktionærene iøvrigt ofte bevare deres Anciennitet, selv om dette ikke kan støttes paa den ufravigelige Regel i § 2. Naar den ny Indehaver uden at tilføje noget anmoder Funktionærene om at fortsætte, maa de normalt have Føje til at forstaa Anmodningen saaledes, at de bevarer Ancienniteten.

Indlederen havde derefter Ordet for nogle afsluttende Bemærkninger.

AKTUELLE BAANDLÆGGELSESPROBLEMER.

(Foredrag af Landsretssagfører *Jan Kobbernagel* den 30. Oktober 1939).

Foredraget udelades her, da det er trykt i *Juristen* 1939 S. 733.

D i s k u s s i o n :

Fuldmægtig i Justitsministeriet *Trolle* mente, at Indlederen ikke havde lagt tilstrækkelig Vægt paa Hensynet til Kreditorerne ved Spørgsmaalet om Baandlæggelsens Berettigelse og ved Spørgsmaalet om, hvorvidt en kongelig Konfirmation var nødvendig.

Naar det for de tidligere Kreditors Vedkommende hævdes, at disse ikke har nogen berettiget Forventning om, at deres Debitor arver, er dette ikke afgørende. Der maa tages Hensyn til Kreditorerne i Almindelighed, altsaa ogsaa til dem der kommer til efter Arvefaldet. Ved Afgørelsen maa det erindres, at der aarlig falder ca. 120 Mill. Kr. i Arv som Tvangsarv, saaledes at en væsentlig Del af Samfundets Formuer maa antages at hidrøre fra Tvangsarv. Omsætningshensyn taler imod, at store Dele af Samfundets Formue unddrages Kreditorerne. En saadan Ordning er derfor en Undtagelse, der kræver Konfirmation.

Med Hensyn til de senere Kreditorer er Synspunktet iøvrigt det samme som med Hensyn til Selvbaandlæggelse. En saadan bør ikke kunne finde Sted — heller ikke i de af Indlederen antydede Tilfælde, hvor alle bestaaende Kreditorer var betalt. De af Indlederen hævdede Synspunkter syntes at føre til, at man uden at foretage en Selvbaandlæggelse kunde henlægge en Del af sin Formue med Bestemmelse om, at den var undtaget fra Kreditorforfølgning, og dette uanset at man bevarede sin frie Raadighed over denne Formuemasse. Det maa være en Grundsætning, at hvad man ejer, kan ens Kreditorer tilegne sig.

Indlederen syntes ogsaa ved Behandlingen af Spørgsmaalet om Frigivelse at anerkende, at der er et væsentligt Hensyn at tage til Kreditorerne.

Overretssagfører *Otto Bing* rejste Spørgsmaalet om den samfundsmæssige Betydning af Baandlæggelsesinstitutionen. Har Arveforordningens § 28 og den herpaa opbyggede Praksis medført gavnlige Resultater?

Baandlæggelsesinstitutionen har — paa tilsvarende Maade som f. Eks. Livsforsikringsselskabernes Virksomhed — fremmet en meget betydelig, samfundsgavnlig Kapitalbevaring. Iøvrigt har Skattevæsenet en væsentlig Interesse i, at disse Formuer, der er konstante og lette at registrere, bliver bevaret.

Naar Indlederen fremhæver, at der er Fare for Formuens Forringelse paa Grund af Nedgang i Pengenes Købekraft, og at Arvingen ved Baandlæggelsen afskæres fra at anbringes i de mere »værdifaste« Effekter f. Eks. Aktier, da kan man — med Verdenskrigen og Efterkrigstiden in mente — spørge: I hvilke Aktier har Indlederen tænkt sig at foreslaa Anbringelse, saaledes at Sikkerheden derved forøges? Det mindre Onde (Pengenets Forringelse) bør vel dog foretrækkes for det større Onde (Tab af Kapital ved Konjunkturerne eller ved Fejlgreb fra Selskabsledelsens Side).

Ikke alene samfundsmæssigt, men ogsaa individuelt, virker Baandlæggelsen i Almindelighed heldigt. Det er med Føje, at man undertiden har kaldt Overformynderibestyrelsen et Privilegium for Kapitalister.

Man maa imidlertid være opmærksom paa den Fare, der truer Baandlæggelsesinstitutionen derigennem, at der maaske ikke tages det fornødne Hensyn til Kreditorerne. Dette viser sig navnlig ved de hyppige Frigivelser. Paa den anden Side kan det, hvis man mener, at der gives Konfirmation i for vidt Omfang, være naturligt, at der i et vist Omfang søges raadet Bod herpaa ved senere Frigivelser.

Landsretssagfører *Pontoppidan* fandt, at der gives Konfirmation efter mere skematiske Regler, end det vel oprindeligt har

været Meningen. Paa den anden Side rettes dette Forhold noget ved Frigivelserne, der navnlig indrømmes, naar Arvingen er i Nød. Den af Indlederen foreslaaede Regel om, hvornaar Frigivelse skal kunne finde Sted, bliver saaledes i Virkeligheden praktiseret allerede nu. Det kan næppe bebrejdes Myndighederne, at der frigives i for vidt Omfang. Motivet er som oftest rent menneskelige Hensyn.

Selvbaandlæggelse bør ikke anerkendes, heller ikke i den af Indlederen antydede Form, hvor de bestaaende Kreditorer i Forvejen dækkes. Der er her navnlig den Fare, at en saadan Baandlæggelse foretages af en Person, der forudser sin fremtidige Insolvens.

Statsadvokat *Schlegel* fandt ikke, at der ved Spørgsmaalet om Baandlæggelsesinstitutionens Berettigelse var noget væsentligt Hensyn at tage til Arvingerne. Begrundelsen for en Baandlæggelsesbestemmelse vil aldrig være at søge i Chicane over for Arvingen, men i et indgaaende Kendskab til hans manglende økonomiske Sans. De af Indlederen kritiserede Erklæringer fra nære Slægtninge om Baandlæggelsens Betimelighed har i saa Henseende en betydelig Vægt.

Derimod taler Hensynet baade til Kreditorerne og til Arveladeren tungt imod, at der saa hyppigt finder Frigivelse Sted efter Baandlæggelsen. I Tiden før 1914 fandt Frigivelser kun meget sjældent Sted. Den derefter indtrædende Inflation og de høje Skatter var Begrundelsen for, at man gik over til den nuværende Praksis, en Praksis der er blevet opretholdt, ogsaa efter at den oprindelige Begrundelse havde tabt sin Vægt. Da de fornuftige Arvinger meget sjældent søger om Frigivelse, bliver frigivne Midler kun i et Faatal af Tilfælde til virkelig Nytte for Arvingen.

Antallet af Frigivelser vilde kunne begrænses væsentligt, hvis man indførte den Praksis ikke at konfirmere Bestemmelser om Baandlæggelse af Kapitaler, der er saa smaa, at deres Renteafkast ikke har nogen afgørende Betydning for Arvingen.

Landsdommer *Victor Hansen* mente ikke, at Administrationens Afgørelser vedrørende Baandlæggelse og Frigivelse — som af Ind-

lederen foreslaaet — bør kunne indbringes for Domstolene. De paagældende Afgørelser er efter deres Beskaffenhed af rent administrativ Karakter. En Rekurs til Domstolene vilde virke unaturlig.

Indlederen bemærkede til Fuldmægtig Trolle, at det, hvis der ved Konfirmation af Baandlæggelsesbestemmelser virkelig er et Hensyn at tage til Kreditorerne, virker paafaldende, at Justitsministeriet i saadanne Sager ikke foretager nogensomhelst Undersøgelse af Arvingens økonomiske Forhold.

Det er naturligt, som af Overretssagfører Bing anført, et Hovedspørgsmaal, hvilken samfundsmæssig Betydning Baandlæggelsesinstitutionen har. Imidlertid udgør de baandlagte Kapitaler en saa forholdsvis ringe Del af Nationalformuen, at der næppe kan paavises samfundsmæssige Konsekvenser af det paa disse Kapitaler hvilende Baand. Hvis derimod Antallet af Baandlæggelser stiger væsentligt, vil dette muligvis føre til, at der bliver et for ringe Udbud af Kapital, der er villig til at bære en Risiko. Det maa dog herved erindres, at mange Kapitalejere, selv om Baandlæggelse ikke havde fundet Sted, alligevel vilde have anbragt deres Midler i samme Art Aktiver som Overformynderiet.

Til Landsdommer Victor Hansen bemærkede *Indlederen*, at den navnlig blandt Sagførerstanden herskende betydelige Tillid til Domstolene ikke blot skyldes, at Dommene, i Modsætning til Administrationens Afgørelser, fremtræder med Begrundelse, men ogsaa at man gennem Procedureformen opnaar Kendskab til Modpartens Argumenter og Vished for, at ens egne Argumenter gøres gældende med den fornødne Styrke.

PRINCIPPERNE FOR DEN INTERNATIONALE OBLIGATIONSRET.

(Foredrag af Professor, Dr. jur. O. Borum den 27. November 1939).

Foredraget udelades her, da det er trykt i Juristen 1939 S. 625.

D i s k u s s i o n :

Landsretssagfører *Hjejlé* fremsatte i Tilknytning til Indlederens Udtalelser en Række Bemærkninger vedrørende Spørgsmaalet om Partsautonomiens Anerkendelse og Virkeomraade indenfor den internationale Kollisionsret. Efter hans Formening forelaa der en vis Divergens imellem Indlederens og hans Anskuelser vedrørende Principperne for Partsautonomiens Anvendelse.

Naar man i det hele taget anerkender Parternes kollisionsretlige Henvisningsret, er det, fordi Parterne i en Række Tilfælde kan have en loyal og væsentlig Interesse i selv at kunne bestemme, efter hvilken Retsforfatning en given Aftale skal bedømmes baade i Henseende til dens Gyldighed og til dens Fortolkning. Parterne kan saaledes for det første have en naturlig Interesse i paa Forhaand at vide, hvilken af flere mulige Retsordninger, der vil komme til Anvendelse paa Forholdet, for at de kan indrette sig derpaa. Endvidere kan det i Tilfælde, i hvilke Varer sælges paa en international Kontrakt, være af Betydning f. Eks. for en Importør at sikre sig, at den samme Retsordning, der gælder for hans Aftale med den udenlandske Eksportør, ogsaa vil komme til Anvendelse paa en Aftale, han afslutter med sin Køber, idet han i modsat Fald vil kunne komme til at »sætte sig imellem to Stole«. Endelig kan det tænkes, at en Aftale er et enkelt Led i en større Helhed, i hvilken det er af Betydning at sikre Anvendelsen af ensartede Regler.

Men naar det saaledes er Parternes Interesse, der danner Grundlaget for Principets Anerkendelse, maa det ogsaa være denne, der er afgørende for dets nærmere Udformning. Indlederen vilde imidlertid ikke anerkende Parternes Henvisningsmulighed, medmindre deres Retsforhold i det konkrete Tilfælde havde en objektiv stedlig Tilknytning til det Lands Retsordning, hvortil det henvises. Dette er næppe rigtigt; en Henvisning bør være gyldig, uanset om Retsforholdet ikke har nogen konkret Tilknytning til den paagældende Retsordning, saafremt Parterne kan paavise en væsentlig og loyal Interesse i, at den paagældende Retsordning bliver lagt til Grund ved Gyldighedsbedømmelsen eller ved Fortolkningen af den paagældende Aftale. Det er muligt, at denne Sætning ikke lader sig gennemføre overalt, men den bør i hvert Tilfælde gælde, forsaavidt det drejer sig om Omsætning af internationalt bestemte Varer. — Taleren belyste dette gennem et Eksempel fra fransk Domspraksis: To Franskmænd indgik i Frankrig en Kontrakt vedrørende Chile-Salpeter. Alle konkrete stedlige Tilknytningspunkter for Aftalen laa i Frankrig. Kontrakten indeholdt en efter fransk Ret ugyldig Voldgiftsklausul, hvorefter enhver Strid i Anledning af Kontrakten skulde afgøres ved Voldgift i London, og saaledes at engelsk Ret skulde være afgørende. Appelretten mente, at da Kontrakten var indgaaet i Frankrig mellem Franskmænd og med Angivelse af Betalings- og Opfyldelsessted i Frankrig, var det en fransk Kontrakt, og Parterne kunde ikke vilkaarligt vedtage en anden Ret. Cassationsrettens Dom udtalte, at naar der som her var Tale om internationale Handelsinteresser, maatte Parterne gyldigt kunne henvise deres Mellemværende til Bedømmelse ved en fremmed Retsordning, og at det i saa Henseende var ligegyldigt, om det var to Franskmænd, der afsluttede Aftalen i Frankrig; herefter blev Aftalen, herunder Voldgiftsklausulen — hvis Ugyldighed i Frankrig vel var præceptiv, men ikke d'ordre public — kendt gyldig. Iøvrigt har Taleren nærmere redegjort for sin Opfattelse af disse Forhold i sin Bog om »Frivillig Voldgift«.

Taleren sluttede med at omtale den svenske Lovgivning vedrørende udenlandske Voldgiftsaftaler og Voldgiftskendelser. Omend den Maade, hvorpaa Loven er udarbejdet, maa aftvinge Beun-

dring, tvivlede Taleren noget paa, at Tidspunktet til at skride til Lovgivning paa dette Omraade er kommet og var mere tilbøjelig til at mene, at man bør lade disse udviklede Forhold fæstne sig yderligere gennem Retsudøvelsen, førend man skrider til en legal Regulering.

Landsrettsagfører *Jacobi* var blevet noget forbausset over Foredraget, der ikke havde svaret til Titlen. Efter denne havde man snarere maattet vente en Behandling af de obligationsretlige Spørgsmaal, der har international Betydning, og af de forskellige Unifikationsbestræbelser. Disse sidste har formentlig i Dag lige saa god — eller lige saa ringe — Mulighed for Held som det andet Middel til Undgaelse af Kollision, Opstillingen af ensartede og faste Kollisionsnormer.

Indlederen fremhævede stærkt Partsautonomien, men erkendte paa den anden Side, at der af de fleste Aftaler ikke kan udledes nogen hverken udtrykkelig eller stiltiende Vilje med Hensyn til den kompetente Ret. Der bliver derfor ikke saa meget Tale om en Fortolkning af Parternes hypotetiske Vilje som om Opstilling af Retsregler til Udfyldning af Aftalen. Ogsaa som Følge af at de faktiske og retlige Forhold ofte har ændret sig væsentligt i Tiden mellem Aftalens Indgaelse og det Tidspunkt, da Tvisten opstaar, vil det i Almindelighed være ugørligt at finde Parternes hypotetiske Vilje.

De af Indlederen opstillede Sætninger er meget velegnede til Udfyldning af Kontrakter, men der synes at kunne opstilles adskillig flere Sætninger af lige saa sikker Karakter. Saaledes kan der om internationale Pengeforpligtelser formentlig med ret stor Sikkerhed opstilles den Sætning, at Møntlandets Lov er afgørende for, hvormed de kan opfyldes, saaledes f. Eks. om Erlæggelse af værdiforringede Seddelpenge er rigtig Opfyldelse. Ogsaa om Guld-klausuler kan der formentlig opstilles en Del ret sikre Regler.

Det bør skarpt understreges, at det af Indlederen fremdragne Begreb ordre public er et langt snævrere Begreb end Retsordenens præceptive Regler.

Professor *Ragnar Bergendal*, Lund, mente, at man i Sverige tidligere havde været tilbøjelig til at lægge Hovedvægten paa lex

loci debitoris, men at man i nyere Tid var gaaet over til at foretage en friere Bedømmelse af samtlige de Momenter, der kan give Retsforholdet Tilknytning til en bestemt Retsforfatning. En Rationalisering af denne »Standard«, som af Indlederen forsøgt, er derfor ogsaa for svensk Ret af betydelig Interesse. Den hypotetiske Partsvilje vil i Almindelighed være uegnet som Basis for en saadan Rationalisering, da der ingen Partsvilje findes.

Det er uheldigt, at Spørgsmaalet om den kompetente Ret paa Grund af Mangel paa Fortilfælde i saa høj Grad beror paa Domstolens frie Skøn. Der opnaas derfor ikke paa dette Omraade den navnlig i Handelsforhold i saa høj Grad paakrævede Forudberegnelighed. Denne Mangel synes kun at kunne afhjælpes ad Lovgivningens Vej.

Det under Diskussionen fremdragne Spørgsmaal om Forstaaelsen af Begrebet ordre public burde ikke have nogen Betydning mellem de nordiske Stater indbyrdes, hvor en saadan Sikkerhedsventil synes ganske at kunne undværes.

Professor *Hurwitz* omtalte Virkningen af, at de paaberaabte fremmede Retsregler ikke foreligger tilstrækkelig klart oplyst for den dømmende Ret. En ældre Højesteretsdom antager i et saadant Tilfælde, at man maa falde tilbage paa lex fori. Det vilde dog sikkert være rigtigere at afvise Sagen. Der paahviler saaledes den, der paaberaaber sig den fremmede Ret, en streng Bevisbyrde med Hensyn til dennes Indhold.

Fra dette processuelle Forhold synes man at kunne slutte til det materielle, at den, der paaberaaber sig Anvendelsen af fremmed Ret, har en streng Bevisbyrde for, at Retsforholdet har den fornødne Tilknytning til den paagældende fremmede Retsforfatning. Svinger dette Bevis, maa lex fori som den principale Retsforfatning finde Anvendelse.

Indlederen havde derefter Ordet for nogle afsluttende Bemærkninger.

AKTIERETTENS UDVIKLING I DET SIDSTE TIAAR.

(Foredrag af Overregistrator *H. B. Krenchel* den 29. Januar 1940).

Foredraget udelades her, da det er trykt i Ugeskrift for Retsvæsen 1940 B. S. 133.

Diskussion:

Højesteretssagfører *Steglich-Petersen* hilste med Tilfredshed Foredragsholderens Liberalitet, der svarer til Aanden i Aktieselskabsloven af 1930. Der gives her den sunde Fornuft en betydelig Margin.

Hovedvanskeligheden baade for Domstolene nu og for Lovgivningsmagten under en eventuel Lovreform er Afvejelsen af Selskabsledelsens Oplysningspligt over for dens Hemmeligholdelsespligt. Den nugældende Lov fastslaar, at de Oplysninger, der gives, skal være rigtige, men der er kun givet faa Regler om, hvor vidt Oplysningspligten gaar. Der er ganske vist i Loven stillet visse Krav til Status, men der findes ingen Angivelse af, hvad det paa-budte Driftsregnskab skal indeholde. Det er i saa Henseende ikke — som af Foredragsholderen tidligere anført — tilstrækkeligt at opgive to Tal, hvoraf det ene trækkes fra det andet. Paa den anden Side kan man sikkert ikke f. Eks. over for en stor Virksomhed med mange Afdelinger stille Krav om, at Driftsregnskabet udviser Resultaterne for hver Afdeling for sig, skønt en saadan Opstilling regnskabsteknisk meget vel vilde være gennemførlig.

De Aktionærer, der søger Oplysning ved at stille Spørgsmaal paa Generalforsamlingen, er dels en mindre Gruppe, der spørger af loyal Interesse for Selskabet, dels en formentlig større Gruppe

af Konkurrenter og Kværuleanter. De sidstnævnte søger ofte — skønt ukvalificerede — at tvinge sig ind i Selskabernes Ledelse gennem Angreb paa den siddende Bestyrelse for at forholde Aktionærene Oplysninger.

Den Ulyst mod at give Oplysninger, som man ofte møder inden for Selskabernes Ledelse, stammer sjældent fra Juristerne, men hovedsagelig fra de i Ledelsen værende Forretningsmænd, der bag mange af de stillede Spørgsmaal aner Konkurrenternes Interesse i Kendskab til Selskabets Forhold. Den af Foredragsholderen antydede Aarsag til Ledelsernes Tavshed — Ønsket om at opnaa Decharge — har næppe større Betydning, idet en Decharge opnaet paa mangelfuldt Grundlag kun sjældent kan forventes at ville faa nogen Betydning.

Under den nuværende Retstilstand eksisterer der ingen Vejledning om Oplysningspligtens Omfang for Selskabernes Ledelser, som derfor maa se i Øjnene, at dens Skøn vil kunne blive underkendt af Generalforsamlingen eller i sidste Instans af Domstolene. En Lovregel paa dette Omraade vilde derfor være en Lettelse for Bestyrelserne, og den af Foredragsholderen skitserede Regel, der tillægger Revisorerne stor Indflydelse i denne Henseende, synes heldig. Det vilde i Tilknytning til denne udvidede Kompetence for Revisorerne formentlig være praktisk, om det klart blev anerkendt, at de generalforsamlingsvalgte Revisorer er berettigede til at paatage sig den daglige Revision i Selskabet. En saadan Ordning er gennemført i adskillige af vore store Aktieselskaber.

I Tilknytning til det af Foredragsholderen fremsatte Forslag vilde det formentlig være heldigt at give en Regel, hvorefter en Majoritet af Aktionærer saavel i Henseende til Tal som til Vægt paa Generalforsamlingen kunde modsætte sig Besvarelsen af Spørgsmaal, der kunde være skadelige for Selskabet.

Landsretssagfører *Collin* fandt, at man i store Selskaber, hvor en Arbejdsdeling inden for Bestyrelsen og Revisionen var naturlig — maaske praktisk nødvendig — burde være varsom med Gennemførelsen af et solidarisk Ansvar for Selskabsorganerne og i vidt Omfang anerkende, at kun det Bestyrelsesmedlem eller den

Revisor, der havde udvist Uagtsomhed inden for det under ham hørende Omraade, var ansvarlig.

Den nugældende Regel om Ret til Hemmeligholdelse af Regnskaber i Selskaber med højst ti Aktionærer synes velbegrundet. Der kan her ofte være en legitim Interesse i at hemmeligholde Selskabets Forhold, og de Kreditorer, der virkelig betyder noget, f. Eks. Banker, vil altid fra Selskabets Ledelse have faaet de fornødne Oplysninger. Hvis andre maatte føle sig usikre, kan de undlade at give Kredit.

Ifølge det af Foredragsholderen fremsatte Forslag til en Regel om Ledelsens Oplysningspligt vilde der ofte blive Tale om en Udsættelse paa indtil 14 Dage, før den fornødne Besvarelse kunde foreligge. I Forbindelse hermed burde det formentlig fastslaas, at Spørgsmaalet om Meddelelse af Decharge skal udsættes, indtil Besvarelsen foreligger.

Højesteretssagfører *Karsten Meyer* slog til Lyd for, at de aktieretlige Spørgsmaal for Fremtiden i højere Grad betragtes ud fra økonomiske Synspunkter end fra de snævre konstruktive juridiske.

Der burde, ikke mindst fordi der her i Landet er ualmindelig mange smaa private Selskaber, sondres mellem de store Selskaber, der henvender sig til videre Kredse, og de smaa Selskaber, jfr. Professor Bireks Udtalelse om, at Juristerne ikke kan se Forskellen mellem Staaltrusten og det Aktieselskab, der driver Urtekræmmer Jensens Forretning paa Hjørnet. Denne Sondring faar f. Eks. Betydning for Oplysningspligten.

Indlederen havde herefter Ordet for nogle afsluttende Bemærkninger og fremhævede herunder navnlig, at det foreliggende Forslag nærmest tilsigter at begrænse Selskabernes Oplysningspligt, i Modsætning til det omtalte schweiziske Forslag, der formentlig er alt for vidtgaaende. Det vil næppe være rigtigt at henlægge Afgørelsen af, om at Spørgsmaal skal besvares, til Generalforsamlingen. I saa Fald burde man i hvert Fald udelukke Bestyrelsen fra at stemme, en Regel, der vilde frembyde Vanskeligheder

i Selskaber, hvor den væsentligste Del af Aktiekapitalen er samlet paa en enkelt Haand.

Ifølge Forslaget er Skønnet henlagt til Revisorerne, der blot skal udtale, om Oplysningen, hvis den havde foreligget, vilde have ført til, at de havde fremsat en anden Udtalelse om Regnskabet. Denne Regel giver formentlig Selskabsledelsen den fornødne Beskyttelse.

BØR SAMKVEMSRETTE EFTER MYNDIGHEDSLOVENS § 27 OPHÆVES?

(Foredrag af Højesteretssagfører *Ø. Ahnfelt-Rønne* den 26. Februar 1940).

Ved Myndighedslovens § 27 er der givet den af Forældrene, hvem Forældremyndigheden ikke tilkommer, en lovbestemt Ret til personligt Samkvem med Barnet, medmindre særlige Omstændigheder taler derimod. Alle Spørgsmaal om Udøvelsen af denne Ret, saavel som om dens Indskrænkning eller Ophævelse, afgøres om fornødent af Overøvrigheden. Denne Bestemmelse var i 1922 en Nydannelse i dansk Ret, oprindelig uønsket¹⁾, senere optaget i Forslaget til Myndighedsloven under Paavirkning særlig af, at det svenske lagråd havde tilraadet en saadan Bestemmelse, der ogsaa blev optaget i den tilsvarende svenske Lov af 12. Novbr. 1915. Hovedbegrundelsen i de danske Motiver var, at en modsat Ordning kunde »være stridende mod Børnenes Tarv og uretfærdig mod den anden af Forældrene«. Den norske Lov om Forældre og Ægtebørn af 10. April 1915 lod sig imidlertid ikke paavirke af det svenske lagråd's Betragtninger. Bestemmelsen kom efter en Tilføjeelse i 1937 til at gaa ud paa, at hvis Forældrene ikke lever sammen og der opstaar Tvivl om, hvem Børnene skal være hos, afgøres Spørgsmaalet ved Dom. Dog kan Forældrene, hvis de enes om det, overlade Afgørelsen til Justitsministeren eller Fylkesmannen.

I den norske Tekst bruges hverken Ord som »Forældremyndighed« eller »Ret til Samkvem«.

I Danmark var Spørgsmaalet før Myndighedsloven ulovbestemt. Var der ingen Aftale herom, var der ingen Besøgsret. Overøvrigheden kunde ikke gribe ind, og det var vistnok sjældent, at Ved-

¹⁾ Kommissionsbetænkningen 1913 p. 260 ad § 70.

tagelser om Samkvemsretten blev optaget i Separations- eller Skilsmissevilkaarene.

I 1922 kom som nævnt Bestemmelsen om den formelige Samkvemsret. I Teorien har Spørgsmaalet været behandlet af Viggo Bentzon, der vist i Begyndelsen ikke lagde synderlig Vægt paa § 27. I 1930 viste imidlertid en Artikel i U. f. R.²⁾, at han var blevet betænkelig ved Bestemmelsen. Siden har Samkvemsretten været behandlet af Professor Borum³⁾, der giver Udtryk for en vis Reservation overfor denne Ret, og af Sekretær i Justitsministeriet Holmboe Jensen⁴⁾. Indtil 1939 har ingen Sag om Samkvemsretten været forelagt Domstolene. Men ved Dom af 21. Novbr. 1939⁵⁾ stadfæstede Højesteret Østre Landsrets Afvisning af en Faders Paastand om, at Moderen skulde kendes pligtig til at efterkomme Overpræsidiets Bestemmelse om, at han skulde have Ret til at have Barnet hos sig paa de Tider, der var fastsat af Overpræsidiets. Samme Aar, nemlig ved Dom af Norges Højesteret af 10. Juni 1939, fastsloges det for norsk Rets Vedkommende, at den af Forældrene, som ikke har faaet Forældremyndigheden (som »barna ikke skal være hos«) overhovedet ikke har Ret til at besøge Barnet. Den danske Højesteretsdom har som paavist af Professor Borum⁶⁾ betydelig Interesse i flere Henseender. Men den berører dog ikke direkte selve det fundamentale i Samkvemsretten. Den norske Højesteretsdom er derimod af gennemgribende Betydning, idet den fastslaar, at »Besøgsretten« overhovedet ikke bestaar, og Retten gaar derved stik imod en fast, 24aarig norsk administrativ Praksis af lignende Art som den danske. Det siger sig selv, at denne norske Højesteretsdom, der blev afsagt med 4 Stemmer mod 3 og med indgaaende Redegørelse for Grundene, har vakt meget stor Bevægelse i Norge, hvilket bl. a. har givet sig Udslag i nogle frimodige Kommentarer fra Advokat Støylen⁷⁾ og mere akademiske Refleksioner af Professor Arnholm⁸⁾. Hertil

²⁾ U. f. R. 1930 B. p. 62 ff.

³⁾ Familieretten I p. 68—69.

⁴⁾ U. f. R. 1938 B. p. 214.

⁵⁾ U. f. R. 1940 p. 36.

⁶⁾ U. f. R. 1939 B. p. 302.

⁷⁾ T. f. R. 1939 p. 250.

⁸⁾ T. f. R. 1939 p. 404.

kommer, at der nu er en ny Sag om det samme Spørgsmaal, som skal afgøres i den nærmeste Fremtid af Norges Højesteret i Plenum⁹⁾.

Da nu Professor Arnholm i sin Artikel syntes at interessere sig for, hvilke praktiske Erfaringer man har indhentet i Danmark vedrørende Samkvemsretten, og dette Erfaringsmateriale i det Hele mulig vilde interessere de norske Jurister, der har med disse Sager og Spørgsmaal at gøre, særlig ogsaa med Hensyn paa den forestaaende Højesteretsafgørelse, tog jeg mig for at prøve paa at faa nogen Klarhed over, hvorledes § 27 i de forløbne ca. 17—18 Aar har virket i dansk Retsliv. Dette Spørgsmaal maa ogsaa have direkte Betydning for dansk Ret, fordi det drejer sig om en Bestemmelse, der griber dybt ind i mangfoldige Menneskers daglige Liv, og som er blevet til under megen Tvivl hos de danske Familieretsjurister og i meget nær Meningsudveksling med norske og svenske Familieretsjurister.

De Oplysninger, der skulde fremskaffes til Belysning af Spørgsmaalet, maatte naturligt hentes hos Justitsministeriet, Overøvrigheden, Studentersamfundets Retshjælp og hos Sagførerne Landet over.

Justitsministeriets Erfaringsmateriale er imidlertid begrænset derved, at det kun er de værste Tilfælde af Krakileri og Hensynsløshed, der overhovedet kommer til Afgørelse i Justitsministeriet. Af 27 Sager i 1938 blev saaledes Samkvemsretten helt nægtet i 12 Tilfælde. I 1939 afgjordes 6 af 19 Sager paa samme Maade.

For Bedømmelsen af Spørgsmaalet om der bør bestaa en Samkvemsret eller ikke, har disse Afgørelser og Justitsministeriets Erfaringsmateriale i det Hele derfor temmelig underordnet Betydning.

I Københavns Overpræsidium er Arbejdet lagt saaledes til Rette, at Sager angaaende Samkvemsretten er henlagt til et særligt Kontor, forskelligt fra det, der behandler Separations- og Skilsmissegagnerne og foretager selve Mæglingen og Vilkaarsforhandlingen. Heri ligger, at Vilkaarsforhandlingen ikke afgør Spørgsmaal om

⁹⁾ Norges Højesteret har i denne Sag den 7. Marts 1940 med 15 Stemmer mod 2 anerkendt, at Besøgsretten kan gøres gældende ved Domstolene.

Retten efter § 27, men Stridigheder desangaaende henvises til et andet Kontor i Overpræsidiets. Da dette Kontor behandler henvendte 250 Samkvemsretssager om Aaret under Kontorchefens personlige Vejledning og Mægling, og da Sagerne kommer fra alle Befolkningslag, maa der lægges megen Vægt paa de Erfaringer, der her er indhøstet. Til Brug for min Forespørgsel til en Række Sagførere havde jeg udarbejdet et Spørgeskema, indeholdende 10 Spørgsmaal, som ogsaa blev fulgt under min Forhandling med Overpræsidiets.

Med Hensyn til Spørgsmaalene 1—3 (hvorvidt det er sædvanligt, at Spørgsmaal om Samkvemsretten rejses af Parterne af egen Drift under Separations- eller Skilsmisseeftersørgningerne, i benægtende Fald, hvorvidt Overpræsidiets da rejser Spørgsmaalet, og endelig om det er almindeligt, at Vilkaarene indeholder Bestemmelser herom) oplystes det, at Overpræsidiets aldrig rejser Spørgsmaalet om Samkvemsretten af egen Drift, altsaa navnlig heller ikke under Vilkaarsforhandlingen, men kun behandler de Sager, der direkte forelægges Overpræsidiets til Afgørelse. Det oplystes endvidere, at det er sædvanligt, at Bestemmelsen om Samkvemsretten er optaget i Vilkaar, udarbejdet af Sagførere, men ellers ikke.

Med Hensyn til Spørgsmaal 4 (hvorvidt man ved Fastsættelsen af Besøgsretten følger en nogenlunde fast Formular som f. Eks. en Eftermiddag om Ugen, hveranden Søndag, Halvdelen af Skoleferien) meddeltes det mig, at det er Overpræsidiets meget magtpaaliggende, naar der opnaas Overenskomst mellem Parterne, at Besøgsretten lægges aldeles fast, knyttet til ganske bestemte Dage og Tider. Man foretrækker at gøre de enkelte Besøg længere, f. Eks. hver tredie Uge fra Lørdag til Mandag, fremfor kortere og hyppigere, f. Eks. en Dag midt i Ugen — en Bestemmelse, der er særlig uheldig for Skolebørn.

Hvad angaar Spørgsmaal 5 (om Samkvemsretten ofte giver Anledning til Stridigheder) er det Overpræsidiets Erfaring, at langt de fleste Overenskomster angaaende Samkvemsretten holder uden senere Stridigheder mellem Parterne. Paa den anden Side er Overpræsidiets tilbøjelig til, hvor det drejer sig om vanskelige og maaske kværunderende Parter, da hurtigt og helt at ophæve Samkvemsret-

ten, hvilket stemmer med Professor Borums Opfattelse i Familieretten p. 69.

Med Hensyn til Spørgsmaalene 8—9 (hvorvidt Samkvemsretten letter Ordningen af Spørgsmaalet om Forældremyndigheden, saaledes at den ene Part lettere giver Afkald paa Forældremyndigheden, naar han ved, at Loven sikrer ham Samkvemsret) meddeltes det mig, at det var Overpræsidiets Opfattelse, at disse to Spørgsmaal ubetinget maatte besvares med Ja.

Dette klare Svar maa være af væsentlig Betydning for hele det foreliggende Spørgsmaals Bedømmelse.

Hvad endelig angaar Spørgsmaal 10 (hvorvidt § 27 maa antages at stemme med Børnenes Tarv, eller om det maa antages, at det for Børnene gennemgaaende vilde være bedre, om Bestemmelsen om Samkvemsretten ikke fandtes) besvarede Overpræsidiets dette principielle og vigtigste Spørgsmaal i hele denne Sammenhæng derhen, at da langt de fleste Overenskomster i Aarenes Løb holder, da disse Overenskomster skyldes Overpræsidiets Mægling, og da Overpræsidiets jo ikke kunde foretage denne Mægling, hvis Bestemmelsen i § 27 ikke fandtes, er det Overpræsidiets Opfattelse, at altovervejende Grunde taler for at bevare § 27 eller i hvert Fald en Lovbestemmelse, der giver Overpræsidiets Mæglingsretten og den sidste Afgørelse (bortset fra Rekurs til Justitsministeriet).

I Københavns Amt var Opfattelsen vedrørende § 27's Gavnlighed noget mindre optimistisk end i Overpræsidiets. Dette skyldes dog vistnok i væsentlig Grad, at langt de fleste Samkvemssager i Amtet paa Grund af Personalemangel afgøres paa Grundlag af Politirapporter, der optages i Sagernes Anledning. Jeg tror, at Erfaringerne med Hensyn til Holdbarheden og Gavnligheden af de Overenskomster, der indgaaes for Amtet selv, var ganske de samme som i Overpræsidiets.

Af Svarene fra de øvrige Amter fremgik det, at det gennemgaaende er faa »Samkvemssager«, der forelægges til Afgørelse, (tre af Amterne har kun haft 1—2 Sager i Løbet af de sidste 2 Aar, et har ingen haft, og et har haft een Sag i to Aar), at det kun er i et Mindretal af Sagerne, at der opnaas Overenskomst mellem Parterne, at der ofte er fortsat Strid mellem Parterne

om Udøvelsen af Samkvemsretten, og at kun 7 af Amterne siger god for Samkvemsretten, medens de øvrige nærmest afviser, tildels paa Grund af manglende Erfaring, at tage Stilling til, om Retten bør opretholdes eller ikke. Det meget vigtige Spørgsmaal, om Samkvemsretten letter Vilkaarsforhandlingerne og særlig Ordningen af Forældremyndigheden, besvarer 13 af 21 Amter derimod med ja.

I Studentersamfundets Retshjælp behandledes i Aaret 1937—38 ca. 3300 Separationsager og ca. 1350 Skilsmissesager, hvoraf dog mange var af mere formel Karakter, nemlig Tilfælde, hvor en Separation gaar over til Skilsmisse. Ved Bedømmelsen af dette store Antal Sager maa det imidlertid haves for Øje, at man i Retshjælpen normalt ikke udarbejder egentlige Separationsvilkaar, men blot gør sig klart, om Parterne er enige om, hvem der skal have Børnene og Underholdspligten. Er de enige herom, overlades Sagens videre Behandling til Overøvrigheden. Er de ikke enige, søges der fri Proces, og Sagen overgaar til Retshjælpens faste Sagfører.

Dette er Baggrunden for de Svar, Retshjælpens faste Sagfører gennem 20 Aar har givet paa de stillede Spørgsmaal, af hvilke jeg skal citere følgende:

a d S p ø r g s m a a l 1 :

»Den af Parterne, som ikke skal have Forældremyndigheden, rejser meget ofte Spørgsmaalet om Samkvemsretten, og jeg plejer at svare, at hvis de ikke kan enes om Spørgsmaalet, kan Henvendelse til Overøvrigheden finde Sted; dette Svar plejer at være tilfredsstillende«.

a d S p ø r g s m a a l 3 :

»Der er her en afgjort Forskel paa den mindre bemidlede og den bemidlede Del af Befolkningen, idet det ikke for den førstnævnte, men derimod for den sidstnævnte Dels Vedkommende er sædvanligt, at Bestemmelser om Samkvemsretten optages i Vilkaarene«.

a d S p ø r g s m a a l 1 0 :

»Skønt man ikke kan se bort fra, at Samkvemsretten bevarer en Forbindelse, som kan være af Værdi for Barnet (mest dog ma-

terielt), er Udøvelsen af Samkvemsretten saa hyppigt enerverende for Barnet, at det vilde være bedre, om Samkvemsretten i § 27 ikke fandtes eller maaske snarere, at den ændredes saaledes, at Samkvemsret kun kunde udøves, naar Ægtefællerne er enige derom«.

Jeg gaar derefter over til de Svar, som jeg har modtaget fra Sagførerne. Mit Spørgeskema er udsendt til ca. 150 Sagførere i København og Provinsen, aldeles overvejende til ældre, erfarne Sagførere. Af de københavnske Sagførere har 73 svaret, af Provinsens 40.

De stillede Spørgsmaal lød saaledes:

- 1) Plejer Parterne eller en af dem af egen Drift at rejse Spørgsmaalet om Samkvemsretten?
- 2) Hvis ikke — plejer De da selv at rejse Spørgsmaalet under Forhandlingerne forud for Separationen (Skilsmissen)?
- 3) Er det efter Deres Erfaring sædvanligt, at Bestemmelser om Samkvemsretten optages i Vilkaarene?
- 4) Følger De ved Formuleringen af Bestemmelserne herom en nogenlunde fast Formular?
F. Eks. »En Eftermiddag om Ugen, hveranden Søndag, Halvdelen af Skoleferierne«.
- 5) Giver Samkvemsretten efter Deres Erfaring ofte Anledning til Tvistigheder mellem Parterne?
- 6) I bekræftende Fald: hvorledes plejer saadanne Konflikter at løses? Ved Forhandling? Ved Øvrighedens Afgørelse?
- 7) Lægger den af Forældrene, der ikke har Forældremyndigheden, i Aarenes Løb stadig Vægt paa at have denne Samkvemsret?
- 8) Mener De, at Samkvemsretten efter § 27 letter Ordningen af Spørgsmaalet om, hvem af Forældrene, der skal have Forældremyndigheden?
- 9) I bekræftende Fald: Er det Deres Opfattelse, at den af Forældrene, der ikke skal have Forældremyndigheden, lettere gaar ind herpaa, naar han ved, at Loven sikrer ham Samkvemsret?

10) Mener De, at Samkvemsretten stemmer med Børnenes Tarv, eller mener De, at det for Børnene gennemgaaende vilde være bedre, om Bestemmelsen om Samkvemsretten i § 27 ikke fandtes?

a d 1—2 :

Disse Spørgsmaal har 53, henholdsvis 56, af de 73 københavnske Sagførere besvaret med rent Ja, medens nogle Svar har været uldne og henholdsvis 9 og 6 været klart Nej. Det fremgaar af Besvarelserne, at Provinsens Sagførere i langt mindre Omfang end de københavnske tager Initiativet, hvilket hænger sammen med, at Separations- og Skilsmisssagerne i Provinsen talmæssigt proportionalt er langt færre end i København, og at Sagførernes Indsats i disse Sager er mindre i Provinsen end i København. Man kan ogsaa udtrykke det saaledes, at § 27 er trængt igennem i København og Københavns Omegn paa en ganske anden Maade end i det øvrige Land. En af de Embedsmænd, jeg talte med i København, bemærkede, at Begrebet »Samkvemsret« er lige saa præsent for Menigmand som Begrebet »Underholdspligt«. Det er ogsaa betegnende, at de Amter, der har de fleste Tilfælde aarlig efter Københavns Amt, er Frederiksborg Amt, altsaa Nordsjælland, samt Aarhus og Odense.

a d 3—4 : skal blot oplyses, at i København noget under Halvdelen, udenfor København et langt mindre Antal besvarede disse Spørgsmaal med ja.

a d 5 :

Dette Spørgsmaals Besvarelse er det første, der berører den principielle Berettigelse af § 27, idet det er klart, at § 27 mister sin Kraft i samme Grad, som Samkvemsretten giver Anledning til Stridigheder senere hen. Af de 56 udtrykkelige Svar fra københavnske Sagførere, er 23 ja, 33 nej, og Provinsens Svar forholds-mæssigt noget lignende. Dette kan jo virke noget nedslaaende paa Tilhængerne af § 27, men maa suppleres med, at paafaldende mange af Svarene, der jo afgives aldeles uafhængigt af hinanden, føjer til, at Tvistighederne i langt de fleste Tilfælde kun forekommer i den allerførste Tid, efter at Overenskomsten om Samkvems-

heden uden Overenskomst. Parterne »falder hurtigt til Rø«. Jeg tror, man kan betegne dette som en almindelig Erfaring hos Sagførerne, og det tager jo i væsentlig Grad Brodden af Ja-Svarene iøvrigt.

ad 6 :

Næsten alle Svar gaar ud paa, at opstaaede Konflikter løses ved Forhandling, kun undtagelsesvis ved Henvendelse til Overøvrigheden. Alle Sagførere synes at gaa ud fra, at med en Henvendelse til Overøvrigheden (under Rekurs til Justitsministeriet) er alle Muligheder udtømt. Nu foreligger jo imidlertid efter Højesterets Dom af 21. Novbr. 1939 den Mulighed, at den samkvemsberettigede kan gaa umiddelbart til Fogden og faa en Slags Indsættelsesforretning foretaget i Samkvemsretten. Hyggeligt er dette Fremtidsperspektiv ikke. Af alle civilretlige Konstellationer er den vel den uhyggeligste: Faderen — Fogden — det skrigende Barn — den grædende Moder, og alt dette for at opnaa, at Barnet besøger Faderen den sidste Søndag i Maaneden fra 12—20. Det er vel et Spørgsmaal, om denne i Højesteretsdommens Præmisser forudsatte Ret til at gaa til Fogden ikke kan blive en Torpedo under hele § 27. Jeg kan i denne Forbindelse citere, hvad et af Amterne skriver:

»Højesteretsdommen af 21. November 1939 vil formentlig ikke ganske forblive uden Konsekvenser for Amternes Praksis paa dette Felt, idet Muligheden for en Fogedforretnings Iværksættelse vil kunne forøge Betænkeligheden ved en positiv Resolution«.

I Virkeligheden er Samkvemsretten i disse Tilfælde gaaet over Gevind, og de fatale Henvendelser til Fogden kan kun standses ved, men kan ogsaa standses ved, at Overøvrigheden hurtigst muligt griber ind og ophæver Samkvemsretten eller lægger Forældremyndigheden over fra den af Forældrene, der saboterer Samkvemsretten, til den anden. At Forældrenes Ret i saadanne Tilfælde maa vige for Barnets Tarv, er indlysende.

ad 7 :

Spørgsmaalet, om vedkommende Part i Aarenes Løb stadig lægger Vægt paa at have Samkvemsretten, hænger nøje sammen

med Spørgsmaal 5. Mange Svar gaar ud paa, at efterhaanden som Aarene gaar, og særlig hvis Faderen bliver gift og faar Børn i sit nye Ægteskab, taber Samkvemsretten i nogen Grad sin Betydning. Om den da kan holdes i Live, vil afhænge af, om der bestaar et naturligt Sympati-Forhold mellem Fader og Barn. Men selve det, at Kontakten ikke bliver brudt, vil — fremhæves det — ofte i Tilfælde af Moderens Død, Barnets Sygdom, Valg af Livsvej o. l., være af meget stor Værdi for Barnet, selvom den jævne sammenhængende Forbindelse ikke længere er tilstede.

ad 8—9 :

Disse Spørgsmaal besvares saa godt som enstemmigt med Ja — ofte med forstærkende Udtryk som »ubetinget« Ja eller lignende. Ved Bedømmelsen af § 27's Levedygtighed maa dette utvivlsomt tages i Betragtning: at alle Vidnesbyrd fra Sagførerne stemmer overens med Overpræsidiets og Flertallet af Amternes Svar, nemlig at Samkvemsretten letter Ordningen af det vanskelige Spørgsmaal om, hvem der skal have Forældremyndigheden, mildner Afgivelsen af Forældremyndigheden — særlig fra Faderen til Moderen, idet Faderen jo ofte har det saadan, at han ikke kan have Børnene hos sig til Stadighed, men godt kan og gerne vil modtage dem en kortere Tid med visse Mellemrum. Det fremhæves i mange af Svarene, at Konflikterne vil blive endnu dybere og mere oprivende, hvis Forældrene — som nu i Norge, hvis Højesterets Dom bekræftes ved Plenumvoteringen i den nye Sag — stilles overfor det uhyggelige: enten den fulde Forældremyndighed eller ingen som helst Ret til at se det Barn, hvortil han skal betale Bidrag, og som maaske staar hans Hjerte nær. Den Mildnelse, som Samkvemsretten saaledes bringer ind i Forhandlingerne, er jo i sig selv et stort Gode for de ulykkelige Skilsmissebørn, Sagen gælder.

ad 10 :

Endelig kommer saa det sidste og vigtigste Spørgsmaal, Konklusionen af alle Oplysninger og Overvejelser: Stemmer nu denne Samkvemsret med Børnenes Tarv eller vilde det gennemgaaende være bedre, om den ikke fandtes? Bør § 27 opretholdes? Ved Be-

svarelsen har Sagførerne delt sig paa en mærkelig Maade. Der er nu først mange, der svarer, at det kan der ikke siges noget almindeligt om, det afhænger af Forholdene i det enkelte Tilfælde. Men saaledes kan Svaret paa Spørgsmaalet ikke gives. Thi Spørgsmaalet er: Bør § 27 bestaa eller bør den ophæves. Man kan naturligvis svare: det ved jeg virkelig ikke. Men man kan ikke svare: det afhænger af Forholdene i det enkelte Tilfælde. Spørgsmaalet er stillet og maa besvares med ja eller nej. Materialet frembyder det mærkelige Resultat, at af de københavnske Sagførere svarer $\frac{2}{3}$ ja — Samkvemsretten efter § 27 bør opretholdes — mod $\frac{1}{3}$ nej, medens af Provinsens Sagførere kun ca. $\frac{1}{4}$ svarer ja, Resten nej. Her er altsaa et Modsætningsforhold mellem Sagførerne i København og i Provinsen, hvilket maa skærpe Aarvaagenheden, naar Valget skal træffes mellem § 27's »være« eller »ikke være«. Det er imidlertid et Modsætningsforhold, som, naar det analyseres nærmere, ikke bør øge Tvivlen i nogen væsentlig Grad. København og Provinsen har nemlig i det Hele indbyrdes et helt forskelligt Forhold til § 27.

Dette fremgaar af en Sammenligning mellem Svarene fra Overpræsidiets og Amterne, mellem Svarene fra Københavns Sagførere og fra Provinsens Sagførere. Udenfor København kommer kun de svære Tilfælde til Behandling hos Myndighederne og Sagførerne, medens de lettere Tilfælde ordnes ved indbyrdes Aftale. Derfor er Erfaringerne ude i Provinsen saa meget daarligere end i København.

Denne Forskel hænger formentlig nøje sammen med særlig Landbefolkningens konservative og tilbageholdende Holdning i familieretlige Sager.

Naar Svaret paa Spørgsmaalet om, hvorvidt Samkvemsretten bør opretholdes som en lovbestemt Ret, skal gives, maa Ydertilfældene først skæres fra: for Kværuanter og ligesindede er Samkvemsretten et farligt Vaaben — de maa standses, de kan standses og bliver faktisk ogsaa standsede af Myndighederne i Henhold til § 27. For de loyale og venligtsindede er Bestemmelsen omvendt overflødig, fordi de ordner Forholdet selv. En Lovbestemmelse om Samkvemsret kan imidlertid naturligvis ikke bygges over Ydergrupperne. Den maa formes med den store Mellemgruppe for

Øje — hvor Ægtefællerne er, som Ægtefæller nu engang er, naar de skal separeres eller skilles: ikke videre skikkelige mod hinanden, ofte bitre og krænkede i deres Følelser eller Stolthed, men dog — trods alt — til at tale til Fornuft, lidt efter lidt, naar en ligevægtig og erfaren Øvrighedsperson eller Sagfører forhandler med dem.

Det staar for mig saaledes, at for denne store Mellemgruppes Skyld, for disse Ægtefællers og Børns Skyld bør Samkvemsretten opretholdes.

Det er ikke alene Hensynet til Børnenes Tarv, der her kommer i Betragtning. Dette Hensyn er ikke særligt fremhævet i § 27 som andetsteds i den Lovgivning, der hører herhen, og det er kunstigt og i Virkeligheden umuligt at isolere Hensynet til Børnenes Tarv i det Ulykkes-Kompleks, som Skilsmissen er, og gøre dette Hensyn til det ene relevante for Samkvemsretten. Der bør ogsaa tages Hensyn til Ægtefællerne, meget ofte Faderen. Han vil, ofte med Rette, finde det komplet urimeligt, at han, der holder af Børnene, og betaler til deres Underhold, skal afskæres fra at være sammen med Børnene og følge deres Udvikling. Og det ofte hørte Ræsonnement: at det er bedst at gøre det definitivt forbi straks, er ikke blot ubarmhjertigt og ulykkebringende for den af Forældrene, der udelukkes; det er ogsaa uholdbart i Relation til Børnene. Thi selvom Standpunktet mulig kan gennemføres overfor helt smaa Børn, der dog snart og i hvert Fald, naar de er kommen i Skole, opdager, at de ogsaa maa have haft to Forældre, er det givet, at det er komplet uigennemførligt overfor Børn fra 10—12 Aars Alderen, og fører for disse lidt større Børn, hvis det søges gennemført mod deres Vilje, ofte til usund Nysgerrighed, Smug-Besøg og alskens Forstillelse (»forbuden Frugt«) med deraf følgende Uro og moralsk Undergravning. Og at Standpunktet er helt haabløst overfor Nutidens Børn fra 15 Aars Alderen og opefter, er udenfor Diskussion. Hertil kommer, at for Børnene — de smaa og de store — har Samkvemsretten den positive og meget væsentlige Betydning, at Muligheden for det i sig selv helt naturlige: at de ogsaa lærer den anden af Forældrene at kende, holdes aaben — med deraf flydende Goder, baade af personlig og materiel Art; og hvor et Kuld Børn er delt, vil Sam-

kvemsretten gøre det meget lettere for Børnene at bevare Forbindelsen med deres Søskende — at dette meget ofte er en stor Værdi, vil vist ingen bestride.

Hvad er det da, der kan anføres imod Samkvemsretten? Ja — det gaar igennem alle Nej-Svarene, at det er Frygten for Krakileri, Illoyalitet, Forkælelse af Børnene og lignende hos den, der har Samkvemsretten, der har været afgørende for Standpunktet. Her-til er imidlertid at sige, at de foreliggende Oplysninger baade fra Myndigheder og Sagførere bekræfter, at de allerfleste Overenskomster om Samkvemsretten holder, og at Gnidningerne og den dermed følgende Uro, naar den forekommer, i det store og Hele er begrænset til den første Tid, efter at Overenskomsten er ind-gaaet. Det er klart, at det i mange Tilfælde ikke er saa godt, som det burde være, men Ulykken — Skilsmissen — er jo sket, og det gælder blot om at føre Livet videre for dem, der er ramt af Skilsmissen, paa en saa taalelig Maade som mulig. Men sker der Misbrug, og dette giver Anledning til berettiget Klage, bliver Samkvemsretten i Henhold til § 27 simpelthen taget fra vedkommende Fader eller Moder. Haandhæves dette, vil det meget hurtigt blive kendt i vide Kredse af Befolkningen og være det bedste Middel til at afstive dem, der føler sig fristede til at misbruge Samkvemsretten.

Endelig kan man gøre den Kontraprøve: Hvilken Retstilstand falder man tilbage paa, hvis § 27 ophæves? Hvad er Alternativet? Derved føres man til den sidste og meget vigtige Grund til ikke at ophæve Samkvemsretten, at det ellers bliver overladt til den enes (Moderens) Vilkaarlighed, om og paa hvilke Vilkaar hun vil give Faderen den Samkvemsret, som han maaske har den mest oplagte moralske Ret til at faa. Ingen Myndighed kan øve Kritik af de maaske meget lidt anerkendelsesværdige Motiver, der bestemmer Moderens Standpunkt, medmindre det hele udarter saaledes, at man maa tage Forældremyndigheden fra hende og give den til Faderen. Men denne Nødudvej som eneste Udvej er aldeles utilfredsstillende og derfor legislativt uforsvarlig. Der bør være en beskyttet Ret til at besøge Barnet eller faa Besøg af dette, og det maa saa blive Myndighedernes Sag at hindre, at denne Ret misbruges.

Mit Resultat bliver da, at Samkvemsretten efter Myndighedslovens § 27 bør opretholdes, og at det vilde være et Tilbageskridt i menneskelig og retslig Kultur, hvis denne Ret, eengang givet, blev ophævet.

Diskussion:

Overpræsident *Bülow* oplyste, at Spørgsmaalet om Samkvemsret i et meget stort Antal Tilfælde ordnes i Mindelighed ved Parternes Aftale før Separationen eller Skilsmissen.

Saaledes som § 27 nu er formuleret, hvorefter der bestaar en Ret til Samkvem, med mindre Omstændighederne taler derimod, er Reglen ikke ubetinget heldig. Bedre vilde det formentlig være, hvis der blot var aabnet Mulighed for Indrømmelse af en Samkvemsret i de Tilfælde, hvor Omstændighederne taler derfor.

Ved Bedømmelsen af Reglens Værdi maa Hovedvægten lægges paa Hensynet til Barnets Tarv, der ofte tilsiger, at Tilknytningen til den anden af Forældrene ikke bør bringes fuldstændig til Ophør, men bør bevares gennem en Samkvemsret, selv om denne kan føre til, at Forældrene paa uheldig Maade konkurrerer paa Barnets Bekostning. Mange betragter § 27 som hjemlende en Ret, der paa naturlig Maade modsvarer Pligten til at sørge for Barnets Underhold.

Et af de vanskeligste Punkter er Rettens Gennemtvungelighed. Man er hidtil gaaet ud fra, at der ikke fandtes særlige Retsmidler, hvorfor Overøvrigheden undertiden har søgt indirekte at lægge Pres paa den modvillige Part ved at lade Sagen udgaa til politimæssig Undersøgelse, en Fremgangsmaade der vel ikke altid er heldig. Endnu daarligere synes imidlertid den nu antydede Udvej — Indsættelse ved Fogdens Hjælp — at være. Det maa forventes, at man i Fremtiden for at undgaa Anvendelse af dette Tvangsmiddel hyppigt vil se sig nødsaget til at fratage Samkvemsretten.

Hvis der i Dag var Spørgsmaal om Indførelse af en Regel som § 27, maatte man formentlig stille sig afvisende. Da Reglen imidlertid nu har været gældende i en Aarrække, og i Befolkningen føles som naturlig, vilde en Ophævelse være uheldig.

Retspræsident *Hvidt* rejste Spørgsmaalet, om hele dette Forhold overhovedet egner sig til retlig Normering, eller om man ikke burde blive staaende ved det Samkvem, der i de fleste Tilfælde indrømmes frivilligt.

Landsretspræsident *Haack* bemærkede hertil, at hvis Forældremyndighedens Indehaver under en saadan Ordning forbød Barnet at se den anden af Forældrene, vilde der let opstaa en for Barnet meget alvorlig Konflikt. Dette vil kunne undgaas, hvis Samkvemsretten er retlig ordnet.

Fremtvingelse ved Fogdens Hjælp synes meget uheldig. Man kunde snarere tænke sig en Ordning, hvorefter der paalagdes den Part, der sad Overøvrighedens Afgørelse overhørig, Bøder.

Landsretssagfører *Niels Andersen* mente, at Indlederen i de udsendte Spørgsmaal for eensidigt havde lagt Vægten paa Hensynet til Barnet. Dette Hensyn, der ofte maatte føre til at nægte Samkvemsret, krydses af et stærkt Hensyn til Forældrene, der fører til ikke fuldstændig at afbryde Forbindelsen mellem den ene af disse og Barnet. Ogsaa ved den almindelige Fordeling af Forældremyndighed, f. Eks. naar der er to Børn, ses det, at man ser bort fra, hvad der for Børnene vilde være det bedste, og af Hensyn til Forældrene lader hver af disse faa Forældremyndigheden over et af Børnene.

Landsretssagfører *Salomon* fandt, at Samkvemsretten ofte ikke har nogen større Værdi, da Barnet kan være blevet en fremmed, hvorimod den, navnlig hvis en af Forældrene har indgaaet nyt Ægteskab, kan føre til meget alvorlige Konflikter. At Samkvemsretten muligvis ved Separationen eller Skilsmissen kan tjene til at lette Ordningen af Forældremyndigheden synes heroverfor ikke at have nogen større Vægt.

Hvis Forældrene vidste, at en af dem maatte resignere og miste enhver Forbindelse med Barnet, vilde formentlig adskillige overflødige Separationer og Skilsmisser undgaas.

Det vilde derfor formentlig være naturligt at indskrænke Samkvemsretten, saaledes at den i hvert Fald kun kunde udøves i særlige Undtagelsestilfælde.

Overretssagfører *Anker-Jensen* fremhævede, at Samkvemsretten, der tilgodeser et naturligt Krav, i høj Grad tjener til at skabe Ro i Sindet hos den af Forældrene, der ikke faar Forældremyndigheden. Forholdet vilde være et helt andet, hvis den paagældende ikke havde noget retligt Krav, men var afhængig af den tidligere Ægtefælles Velvilje.

Samkvemsretten er ofte af stor Betydning for Børnene. Den af Forældrene, der ikke faar Forældremyndigheden, behøver nemlig absolut ikke at være den ringeste.

Det vil naturligvis være uheldigt, hvis Fogeden benyttes til at gennemtvinge Retten, men selve det, at Tvangsmidlet bestaar, vil formentlig i de fleste Tilfælde gøre dets Anvendelse unødvendig.

Overretssagfører *Cohen* fandt, at selv om en forligsmæssig Ordning af Samkvemsspørgsmaalet er at foretrække, saa bør dog § 27 opretholdes som Udtryk for den anden af Forældrenes naturlige Ret. Derimod synes Tvangsmidler overflødige. Reglen har hidtil været opfattet som »*lex imperfecta*«, men med den Retsvirkning, at Forældremyndighedens Indehaver ikke kunde forbyde Barnet at gaa til den anden af Forældrene, der havde Samkvemsret. Der har ikke været følt nogen Trang til egentlige Tvangsmidler.

Det er i Forbindelse med Spørgsmaalet om Myndighedslovens § 27 af Interesse, at de nye Love om Børn uden for Ægteskab ikke giver Faderen nogen Samkvemsret, skønt Barnet i de fleste Henseender er stillet som Ægtebarn.

Ministersekretær *Topsøe-Jensen* bemærkede, at naar der til Justitsministeriet kommer saa faa Sager om Samkvemsret, maa det bero paa, at Ordningen af dette Forhold i det store og hele er god.

Det vilde være heldigt, om § 27's Formulering kunde ændres. Som Reglen er nu, vil det, at man nægter en Person Samkvemsret, ofte virke som en Plet paa ham, hvilket kan være ganske ubegrundet.

Det er utvivlsomt praktisk, at der findes et Tvangsmiddel. Kun ved Henviisning til et saadant er det muligt at skabe Ro i de vanskelige Tilfælde.

Byretsdommer Frøken *Johnsen* erklærede tidligere at have været i Tvivl om, hvorvidt Samkvemsretten burde opretholdes, men fandt nu, at det af Indlederen tilvejebragte Materiale med Styrke talte for en Bevaring af Ordningen.

De hidtil foreslaaede Tvangsmidler synes ikke heldige. Det burde maaske overvejes at tilvejebringe Hjemmel til i Konflikts-tilfælde at overføre Forældremyndigheden til Børneværnet, der saa kunde indrømme begge Forældrene et vist Samkvem med Barnet.

Derefter havde *Indlederen* Ordet for nogle afsluttende Bemærkninger.

EJENDOMSRETTLIGE HOVEDLINIER I KØBENHAVNS NY BYGGELOV.

(Foredrag af Direktør K. Bjerregaard den 1. April 1940).

Det er ikke Meningen her at gennemgaa den nye Byggelov i Enkeltheder, men kun at optrække visse Hovedlinier, der er af særlig Betydning for Ejendomsretten. Endvidere maa fremhæves, at det udtalte kun giver Udtryk for en personlig Opfattelse.

Den nye Lov er den fjerde københavnske Byggelov. Den afløser Loven af 12. April 1889, hvilken Lov altsaa har haft en ualmindelig lang Levetid, et Forhold, der synes særlig uheldigt for en Byggelov, specielt naar denne, saaledes som de tidligere Byggelove alle har gjort det, baade omfatter mere almindelige Regler og tekniske Regler. Det er ikke nogen god Ordning, naar der for at bygge et Hus ikke sjældent kræves ca. 50 Dispensationer. Jeg har ganske vist hørt fremhævet, at det netop var udmærket med en Lov af denne Art, idet den i Virkeligheden tillod det Offentlige at ordne Forholdene omtrent, som man ønskede det. Dette er dog vist Overdrivelse, og i hvert Tilfælde kan det ikke være nogen behagelig Tilstand for de Borgere, som berøres af Loven, paa Grund af den Usikkerhed, det skaber ved Dispositioner med Hensyn til deres Ejendomme.

Den nye Lov maatte alene paa Grund af den Tid, der var gaaet, komme til at betyde meget væsentlige Ændringer fra den ældre Lovgivning, ganske specielt naar den kommer til Verden i en Periode, hvor Udviklingen paa det byggemæssige Omraade har været særlig voldsom. Der er i de sidste 25 Aar vistnok sket flere Ændringer med Hensyn til Udformningerne af Bygninger saavel til Beboelse som til andre Formaal end i de foregaaende 200 Aar. Endelig er Loven blevet til i en Tid, hvor man ser helt anderledes paa Begrebet Ejendomsret end tidligere, og Københavns Byggelov

slutter sig her til en Række moderne Love, som Byplanloven, Naturfredningsloven og den i nær Forbindelse med Byggeloven staaende Lov om Boligtilsyn og Sanering af usunde Bydele. Denne sidste Lov gælder ganske vist for hele Landet, men faar naturligt særlig Betydning for København som Danmarks eneste Storstad.

Fælles for alle disse Love er Hovedretningslinien om Begrænsning af eller Indgreb i Rettigheder over fast Ejendom uden Ydelse af Erstatning til Ejerne, idet Indgrebene hovedsagelig er af en saadan Karakter, at der ikke kræves Ekspropriationer til deres Gennemførelse.

Den foreliggende Lov har i mange Forhold ikke kunnet bygge paa den gamle Lovgivning og den afviger meget fra de Udkast, der i de forløbne Aar har været udarbejdet om dette Emne. Den er i højere Grad end de fleste andre Love et helt originalt Arbejde, der indfører nye og gode Principper paa Byggelovsomraadet — men jeg synes, at Loven paa visse Punkter i Modsætning til hidtidig dansk Retsopfattelse tager lidt for haandfast paa Borgernes Interesser — arbejder lidt for meget ud fra et »vi alene vide« Princip, ligesom den har en vis Tilbøjelighed til at ville undgaa Afgørelser af de almindelige Domstole, Tendenser, der i særlig Grad kommer frem i en Del af de Bestemmelser, jeg i Aften skal omtale.

Belært af de Vanskeligheder, der har været ved at faa Byggeloven af 1889 ændret, har den nye Lov indført en særdeles praktisk Sondring mellem de almindelige Lovbestemmelser om Ordning af Byens Byggeforhold samt de specielle tekniske Bestemmelser, der findes i en særlig Vedtægt, der kan ændres med Indenrigsministeriets Samtykke, og altsaa paa langt lettere Maade end ved de tidligere Byggelove tillader Ændringer efter Teknikens Fordringer.

Lovens Bestemmelser finder foruden paa ny Bebyggelse tillige Anvendelse paa Ombygning af eller Tilbygning til bestaaende Bebyggelse samt paa væsentlige Forandringer af Bebyggelsen, og der tilføjes en Del mere specielle Bestemmelser om dette Forhold. Det bestemmes, at Tvivlsspørgsmaal ved Anvendelse af disse Regler paakendes af Bygningskommissionen, hvis Afgørelse kan ind-

ankes for Indenrigsministeren. Man udelukker altsaa Domstolene i Modsætning til den gamle Lov, hvor det om lignende Forhold hedder, at Domstolene afgør, hvorvidt nogen af denne Lovs Forskrifter kommer til Anvendelse paa ældre Bygninger eller Bygningsdele uden for Tilfælde af Om-, Til- og Nybygninger.

I Lighed med de ældre Byggelove er det Lovens Hovedregel, at den ikke har tilbagevirkende Kraft, med mindre de enkelte Bestemmelser indeholder udtrykkelig Hjemmel herfor; men Loven giver paa vigtige Omraader saadan Hjemmel; særlig skal fremhæves:

- 1) Vedligeholdelse af Bygninger,
- 2) Reglerne om Ændring af Byggeservitutter og
- 3) ifølge Sagens Natur Bestemmelserne i Kapitel 6 om Regulering af ældre Bykvarterer.

ad 1) Vedligeholdelse.

I § 61, Stk. 1, bestemmes: »Enhver Bebyggelse skal i alle dens Dele og med alt Tilbehør i eller uden for samme til enhver Tid holdes i forsvarlig og sømmelig Stand«. I samme §, 4. Stk., udtales, at Bestemmelserne gælder, uanset hvornaar Bebyggelsen maatte være opført.

ad 2) Vedrørende Servitutter findes meget indgribende Regler i §§ 4 og 38.

Ingen ny Byggeservitut maa stiftes, og ingen bestaaende Byggeservitut kan ophæves eller forandres uden Magistratens Godkendelse. Der tillægges ogsaa Magistraten en vis Ret til at haandhæve Servituten.

Endelig kan Reguleringskommissionen tillægge Magistraten Ejerenes Ret til at søge Servituten mortificeret, ligesom Reguleringskommissionen kan bestemme, at en Servitut skal ophæves eller ændres — eventuelt mod Erstatning.

De her givne Regler er meget udviklede.

Da det i Lovens § 4 kun siges, at Magistraten kan haandhæve Servituten, men ikke, at Magistraten alene har denne Ret, maa Bestemmelserne vel forstaas saaledes, at den private, saalænge Servituten bestaar, bevarer sin Paataleret — navnlig i øko-

nomisk Henseende — ved Siden af Magistratens Ret, og det Offentlige kan altsaa ikke handle med Servituterne.

ad 3) Reguleringsinstituttet.

Det største Omraade, hvor den nye Byggelov beskæftiger sig med den eksisterende Bebyggelse, er ved Bestemmelserne om Regulering, en helt ny Anordning, der supplerer de hidtil bestaaende, ved den nye Lov opretholdte Regler om Ekspropriation.

Naar Kommunen hidtil har ønsket Ændringer i den bestaaende Bebyggelse, har Midlet alene været Ekspropriation af Ejendommene i det Kvarter, hvor man ønskede Forbedringer mod Betaling af fuld Erstatning efter Grundloven. Gennem Aarenes Løb har der her ved stadige Tilføjelser til de oprindelige Ekspropriationsbestemmelser fundet en Tilpasning Sted, saaledes at Kommunen har kunnet gennemføre meget vidtgaaende Ønsker. Ekspropriationsinstituttet er bevaret i samme Omfang som hidtil praktiskt talt uændret, idet Byggelovens § 41 siger, at Ekspropriationer kan ske til Opnaaelse af tilfredsstillende Bebyggelses- eller Gadeforhold eller til Tilvejebringelse eller Udvidelse af kommunale Institutioner eller Virksomheder eller af Anlæg, der tjener et for Staden almenyttigt Formaal. Spørgsmaalet om Nødvendigheden af saadanne Ejendomsafstaaelser kan indstilles til Indenrigsministeriet. Værdien fastsættes af en Taksationskommission, og i § 42 bestemmes, hvilke Hensyn der skal tages ved Fastsættelsen af Erstatningen. Naar Kommunen ønsker at foretage en Forbedring i et Bykvarter, kan den altsaa opnaa dette ved at erhverve Ejendommene i Kvarteret mod Betaling af fuld Erstatning til Ejeren, hvorefter Kommunen foretager de Forbedringer af Gadeforhold o. l., som maatte være ønskelige, og Restarealerne bortsælges saa med de Servitutter, som nu maatte være nødvendige til Gennemførelse af Kommunens Planer. Det er en klar og uindviklet Fremgangsmaade, hvor de private ikke kan beklage sig, idet de faar fuld Erstatning for deres Ejendom, og Kommunen kan i alle Enkeltheder faa gennemført sine Planer; men Metoden kræver, at Kommunen kommer til at staa i Forskud med ofte meget betydelige Beløb, nemlig Ekspropriationserstatningerne og Udgifterne til Gadeanlæg i den Tid,

der gaar, indtil samtlige tilbageblevne Grunde er solgt, og dette kan ofte tage mange Aar. Dette medfører, at Kommunen af økonomiske Grunde er indskrænket i sine Dispositioner med Hensyn til Forbedringer af Byens ældre Bebyggelse, og dette har ført til Tanken om den i den nye Byggeslov indførte Regulering. Instituttet tilsigter i Hovedprincippet at begrænse det Offentliges Udlæg ved at foretage Reguleringer af Kvarteret i Samarbejde med Ejerne af Grundene, men Forudsætningen kan ikke være, at Byen i og for sig skal slippe billigere fra en saadan Omordning af et Kvarter, end hvor dette sker gennem Ekspropriation — dette vilde være grundlovsstridigt — men man haaber at slippe med forholdsvis mindre Udlæg, end hvor man anvender Ekspropriationsfremgangsmaaden. Der kan mod Instituttet fremsættes den Indvending, at det er ganske overordentlig indviklet, og at de Regler, der er givet, maa blive meget vanskelige at arbejde med, hvilket vel ikke er unaturligt, da det her drejer sig om ganske nye Fremgangsmaader, som saa vidt jeg ved heller ikke endnu har været prøvet andre Steder.

Jeg vil ikke forsøge paa at give en udtømmende Fremstilling med Hensyn til Reguleringsinstituttet. Dette vilde kræve et specielt Foredrag med Illustrationer m. v., men jeg skal forsøge ganske kort og med Afskæring af alle Enkeltheder at fremstille, hvad der kan bestemmes ved en Reguleringsplan.

Grundlaget for Reguleringen er det Faktum, at der mange Steder i København findes Kvarterer, hvor, som Loven udtrykker det, »Grundudformning, Bebyggelse eller Gadeforhold er af en saadan Beskaffenhed, at Lovens Forskrifter vedrørende disse Forhold ved fremtidige Bebyggelser indenfor Omraadet kun vil kunne overholdes paa tilfredsstillende Maade ved en samlet Planlægning for dette«. Kommunalbestyrelsen kan da vedtage en Reguleringsplan, hvorved fastsættes Bestemmelser om Ordningen af dette Kvarters fremtidige Bebyggelse og Gadeforhold. En saadan Plan har den Retsvirkning, at fremtidige Bebyggelser eller Ombygninger indenfor Omraadet skal finde Sted i Overensstemmelse med Planen, og de af Planen omfattede Grunde og Bygninger kan fordres afstaaede eller forandret mod Erstatning til Fordel for de i Reguleringen deltagende Grundejere, altsaa en ny

Ekspropriationsbeføjelse. Man søger først at opnaa Enighed mellem Grundejere og Panthavere og andre Indehavere af Rettigheder i Ejendomme, der omfattes af Reguleringsplanen. Hvis saadan Enighed ikke opnaas, skal der produceres noget, der kaldes for en *Udredningsplan*, d. v. s. Udarbejdelse i Enkeltheder af en Plan for Kvarteret vedrørende Ordningen af den fremtidige Bebyggelse og Grundejernens Deltagelse i og Bidrag hertil samt Opgøret af de deraf berørte ejendomsretlige Interesser, og opnaas der ikke Enighed mellem alle berettigede: d. v. s. Ejere, Panthavere og andre Indehavere af Rettigheder, om denne Plan, skal endelig Afgørelse træffes af en *Reguleringskommission*.

Ved Udredningsplanen ordnes Gadeforholdene i Kvarteret, og desuden fremskaffer man en Række Byggegrunde, der kan bebygges paa den Maade, som Kommunen nu maatte anse for ønskelig, og alt dette kræver naturligvis en Række Afstaaelser af hele Ejendomme og Grundstykker, for hvilke der maa betales fuld Erstatning. Ejerne i Kvarteret er ikke pligtige at gaa ind i en saadan Ordning og overtage Ejendomme eller andre Rettigheder i det nye Kvarter, men de har en vis Ret til at deltage i Udredningen, idet det bestemmes, at for saa vidt det er foreneligt med en hensigtsmæssig og tilfredsstillende Gennemførelse af den tilsigtede Regulering, skal der gives Ejerne af de afstaaede Ejendomme Adgang til at deltage i Udredningen, f. Eks. ved at der som hel eller delvis Erstatning tillægges dem Ejendomsret, Brugsret eller Panteret i de regulerede Grunde eller Bebyggelser. For en erhvervsdrivende i et Kvarter kan det naturligvis have sin Betydning at kunne forblive paa Stedet. Betingelsen, for at han kan faa en saadan Ret, er altsaa, at det er foreneligt med Gennemførelsen af Planerne, og at han skønnes at byde tilfredsstillende Sikkerhed for Opfyldelsen af Vilkaarene. I det Omfang, Ejere af Ejendomme i Kvarteret ikke ønsker at være med i Udredningen eller ikke byder tilfredsstillende Sikkerhed, overlades Ejendommene andre, som frembyder saadan Sikkerhed.

Resultatet af disse Reguleringer skulde altsaa ikke for de private medføre noget Tab, idet de skal have

fuld Erstatning ved Afstaaelsen af Ejendomme og ikke kan tilpligtes at deltage i eller yde økonomiske Bidrag til Reguleringen, saafremt de ikke er interesserede i denne; men indtil Sagen er endelig i Orden, kan det ikke nægtes, at der fremtræder væsentlige Ulemper for de Ejere, der ønsker at foretage nye Bebyggelser. Saafremt de Krav, der ved en Reguleringsplan stilles til Ejeren, ikke gaar ud over, hvad der kunde bestemmes i Medfør af Byplanloven, har Ejeren intet Krav overfor det Offentlige i Anledning af de ham ved Reguleringsplanen forvoldte Hindringer i Udnyttelsen af sin Ejendom; hvis Bestemmelserne i en Reguleringsplan gaar ud over, hvad der kan bestemmes i Medfør af visse Bestemmelser i Byplanloven, kan han inden 3 Maaneder, efter at der er nægtet ham Tilladelse til at bygge, forlange, at den hans Ejendom vedrørende Regulering inden et Aar søges gennemført ved Udredning. Kommunalbestyrelsen har da Valget mellem at lade Sagen falde, at erhverve Ejendommene ved Ekspropriation eller gennemføre Udredning, og i sidste Tilfælde afgør Reguleringskommissionen da, om Udredning skal gennemføres; hvis Kommissionen skønner, at Udredningen ikke skal eller for Tiden ikke kan gennemføres, medfører dette ingen Ret for den paagældende private overfor det Offentlige.

I Tilslutning til Reguleringsbestemmelserne findes nogle Regler om tvungent Magelæg, hvorefter Magistraten kan forlange gennemført Magelæg, saafremt den matrikulære Udformning af Grundarealer er til Hinder for en tilfredsstillende Gennemførelse af Bebyggelsen paa en eller flere Grunde. Virkningen af et Magelægforslag er, at Magistraten kan modsætte sig en Bebyggelse, der er til Hinder for den tilsigtede Omlægning, og Forslaget bliver endelig bindende for alles Vedkommende enten ved Overenskomst mellem de paagældende Ejere og øvrige berettigede eller ved Godkendelse af Reguleringskommissionen, og ved denne Godkendelse kan Magelæg enten i eller uden Forbindelse med en nærmere fastsat Godtgørelse i Penge paabydes mellem Grundstykker, som i Henseende til Beliggenhed, Udstrækning og øvrige Beskaffenhed efter Reguleringskommissionens Skøn er af ensartet Værdi, naar Omlægningen skønnes nødvendig for at opnaa en tilfredsstillende gennemført Bebyggelse. Forudsætningen

synes at maatte være, at der her er Tale om ubebyggede Arealer. Det er maaske tvivlsomt, om Bestemmelsen er helt i Overensstemmelse i hvert Fald med Aanden i Grundlovens § 80, særlig synes Bestemmelsen om, at der ogsaa kan stilles Krav om Penge ved et saadant Magelæg lidt mistænkelig. Hvad vil man forresten gøre, hvis Grundejeren ingen Penge har?

Endelig Afgørelse af disse meget indviklede Forhold er henlagt til en saakaldt Reguleringskommission, der bestaar af 5 Medlemmer:

- a) En af Højesteret udpeget Formand, der opfylder de i Retsplejelovens foreskrevne Betingelser for at beskikkes til Højesteretsdommer;
- b) et ligeledes af Højesteret efter Indstilling af under offentlig Tilsyn staaende Institutioner, som yder Prioritetslaan i faste Ejendomme indenfor Lovens Omraade, udpeget Medlem, der opfylder de i Retsplejeloven foreskrevne Betingelser for at beskikkes til Landsdommer;

samt 3 af Indenrigsministeren udpegede Medlemmer med Indsigt i Bygnings- og Byplanforhold.

Ved denne Kommissions Sammensætning har man søgt at danne et ganske selvstændigt Organ til at træffe Afgørelser i disse for Borgerne saa vigtige Forhold. Karakteren af Reguleringskommissionen synes nærmest at være en Slags Særdomstol for Afgørelsen af de heromhandlede Reguleringer samt en Del andre Spørgsmaal i Byggeloven, som skal henvises til denne Kommissions Afgørelse, men der findes ingen nærmere Bestemmelser om, hvilke Regler Kommissionen skal følge ved Behandlingen af Sagerne, hvilket jo ellers plejer at blive fastsat ved Oprettelse af saadanne Særdomstole, saaledes f. Eks. med Hensyn til den faste Voldgiftsret, hvor der i Loven af 4. Oktober 1919 i § 8 foreskrives, at der om Procesmaaden gælder — med de nødvendige Forandringer — de for borgerlige Sager gældende Grundsætninger i Lov om Rettens Pleje 2. Bog, samt Kapitel 27—30.

Der findes heller ikke i Byggeloven særlige Regler om Eksigibiliteten af Reguleringskommissionens Kendelser; her maa altsaa Sagen i paakommende Tilfælde forelægges de ordinære Domstole.

Mere betænkeligt er det imidlertid, at selve Lovbestemmelserne om Regulering og Udredning ikke giver nogen Rettesnor med Hensyn til de Afgørelser, Reguleringskommissionen skal træffe. En Domstols Afgørelser maa jo være baseret paa visse objektive Kendsgerninger, om hvis Ordning der træffes Bestemmelser i Henhold til visse Retsregler. Det eneste objektive, der her foreligger, er et Kvarter med uheldige Byggeforhold, som skal ordnes paa en saadan Maade, at det kan bebygges efter Lovens Forskrifter; men hvorledes en Domstol vil være i Stand til paa dette Grundlag at fælde en retfærdig Afgørelse, er mig ganske uforstaaeligt. Lovens Regler synes kun at give Mulighed for at træffe en diktatorisk Afgørelse, gaaende ud paa, at Spørgsmaalet skal løses paa en eller anden Maade, men i Virkeligheden kan en Bebyggelse naturligvis udføres paa en hel Række ogsaa for det Offentlige fuldt tilfredsstillende Maader, og hvilken man vælger vil vel altid faa en vis tilfældig Karakter og formentlig i særlig Grad være afhængig af det Forslag, Kommissionen faar forelagt fra Kommunen, et Forslag, som det vil være meget vanskeligt for Reguleringskommissionen at kritisere, for vel forudsættes det, at de af Indenrigsministeren udpegede Medlemmer skal have Indsigt i Bygnings- og Byplanforhold, men da der ikke er knyttet noget teknisk Kontor til Reguleringskommissionen, vil det sikkert være praktisk talt ugørligt for Kommissionen at øve indgaaende Kritik over for de fremkomne Forslag, og man kan i hvert Tilfælde ikke forlange, at selve Kommissionen skal være i Stand til at udarbejde andre Forslag.

Foruden Paakendelse af Udredningsplaner er som nævnt en hel Række andre Spørgsmaal i Byggeloven henlagt til Reguleringskommissionen, af hvilke de vigtigste er: Paakendelse af Retningsplaner i Henh. t. Lovens § 17, d. v. s. Magistratens Bestemmelser m. H. t. nye Gaders Anlæg og de dermed i Forbindelse staaende Forhold, som jeg senere skal sige lidt mere om og Fordeling af de med Planens Gennemførelse forbundne Udgifter efter Lovens § 18, Bestemmelse af Tidspunktet for Udførelse af Gadeanlæg over private Grunde og Fordeling af de hermed forbundne Udgifter, Spørgsmaal om Tilladeligheden af Tilbygning eller anden Bebyggelse naar Magistraten i Henhold til § 22 har fast-

sat, at en Bebyggelse ved en Gade skal holdes indenfor en bestemt Byggelinie, Paakendelse af de Magelæggsforslag, jeg nylig omtalte, og endelig Ophævelse og Forandring af Byggeservitutter. Der gives heller ikke Kommissionen synderlig Vejledning med Hensyn til dens Virksomhed paa disse forskellige Omraader. Der siges saaledes blot i Loven, at et paalignet Bidrag i intet Tilfælde kan overstige Værdien af Foranstaltningens Betydning for den bidragspligtige, men der er i denne Bestemmelse meget lidt objektivt at støtte sig til. Desuden kan Kommissionen, hvis Foranstaltningen efter dennes Skøn er af mere almen Interesse, betinge en Sags Fremme af, at Kommunen yder et af Kommissionen under Hensyn til denne Interesse fastsat Bidrag til Foranstaltningen, altsaa ogsaa en ganske løs Bestemmelse uden Vejledning for Kommissionen. Iøvrigt synes Bestemmelsen at forudsætte, at der ogsaa kan søges gennemført Foranstaltninger, der ikke har almen Interesse, men dette maa dog formentlig være en uheldig Formulering, for det kan vel ikke være Meningen, at Kommunen overhovedet skal blande sig i Borgernes Forhold, hvor der ikke foreligger en almen Interesse?

Som Hjælp for Kommissionen er det bestemt, at alle til Erstatningens Beregning fornødne Værdiansættelser foretages af den ordinære Taksationskommission, medens den endelige Fastsættelse af Erstatningen foretages af Reguleringskommissionen, der kan afkræve Taksationskommissionen Meddelelse om de til Grund for Værdiansættelsen liggende Oplysninger, Hensyn og Synspunkter, og iøvrigt selvstændigt kan skønne over Værdiansættelsens Rigtighed og Forsvarlighed. Det er meget stærke Krav, man stiller til Taksationskommissionen, og man forudsætter en Objektivitet i Fastsættelse af Værdier, der ikke i Praksis kan være til Stede, ligesom Forholdet mellem Reguleringskommissionen og Taksationskommissionen paa dette Omraade synes at maatte blive meget vanskeligt at bestemme.

De af Reguleringskommissionen truffne Afgørelser skal respekteres af alle Indehavere af Rettigheder i de vedkommende Ejendomme uden Hensyn til, hvornaar saadan Ret er stiftet, en Bestemmelse, der synes at gøre et betænkeligt Indgreb i Kredit- og Hypotekforeningernes Interesser.

Iøvrigt fremgaar det ikke klart af Reglerne i § 34, om baade Ejere og Panthavere og andre Rettighedsindehavere er frit stillede med Hensyn til, om de vil indtræde i en Regulering eller ej.

§ 34, 3. Stk., taler direkte kun om Ejeren, og Bestemmelsen kan forstaas saaledes, at hvis Ejeren ønsker at deltage i Reguleringen, kan Panthavere og andre Rettighedshavere ikke forlange sig udløst; men hvis dette er Meningen, synes Bestemmelsen ret haardt at afficere f. Eks. Panthaveres grundlovssikrede Rettigheder, idet de da eventuelt skal finde sig i at faa Pant i en helt anden Ejendom end den, i hvilken de oprindeligt har ydet Laan, og imod denne Fortolkning taler, at de øvrige Bestemmelser om Regulering stiller Ejere og Panthavere m. v. ens.

Under Omtalen af de nye Lovbestemmelers tilbagevirkende Kraft maa ogsaa nævnes, at der for den allerede udbyggede Del af Byen findes en Række Regler i Lov Nr. 212 af 31. Maj 1939 om Boligtilsyn og Sanering af usunde Bydele. Denne Lov fastsætter en Række Krav, som Beboelses- og Opholdsrum skal opfylde for at kunne anses som sundhedsmæssigt tilfredsstillende, og hvis de ikke opfylder disse Betingelser, kan Boligtilsynet nedlægge Forbud mod, at de anvendes til Beboelse eller Ophold, hvis Manglerne ikke skønnes at kunne afhjælpes. Denne Lov indeholder ogsaa en stærkt diskuteret Bestemmelse, for saa vidt Ejendommen har sundhedsmæssige Mangler, der vel ikke er af en saadan Art, at dens Benyttelse straks kan forbydes, men dens Beskaffenhed i sundhedsmæssig Henseende paa Grund af særlig utilfredsstillende, brandfarlig Byggemaade eller særlig slet Tilstand maa anses for liggende under de Krav, som maa stilles til Ejendomme, som finder Anvendelse til Beboelse. Boligtilsynet kan da, hvis Ejeren ikke tilbyder en Ombygning af Ejendommen, beslutte, at Ejendommen eller Dele af denne ikke maa benyttes til Boliger eller Opholdssted for Mennesker efter et af Boligtilsynet fastsat Aaremaal, dog mindst 12 Aar. Det øjeblikkelige Forbud mod Beboelse sigter navnlig paa saadanne forældede Beboelser, der findes i den indre By, hvor Husene ofte er ca. 150 à 200 Aar gamle, og visse Dele af Christianshavn, hvor der findes Bebyggelse helt tilbage til Chr. 4.s Tid. Den fremtidige Kondemnation sigter paa de ikke særlig gamle Bydele, hvor Be-

byggelsen fra Begyndelsen af er udført med en ganske hensynsløs Udnyttelse af Grundarealerne, og hvor hele Bebyggelsen allerede fra sin Start har haft en uheldig Karakter, og hvor Husene ikke er 100 Aar gamle — Vesterbros og Nørrebros Sidegader. Denne Bestemmelse er et Supplement til Bestemmelsen i Byggelovens § 57 om Byggegodkendelsers Tidsbegrænsning, hvilken man ikke har villet lade faa tilbagevirkende Kraft for ældre Byggeri.

De Vanskeligheder, Saneringen af Københavns gamle Bydele medfører, har ganske naturligt ført til, at man har overvejet, hvorledes man i Fremtiden kan undgaa de uheldige Følger af saadan forældet Bebyggelse. De uheldige Bebyggelser er fremkommet, fordi man ikke har ladet Byggelovene faa tilbagevirkende Kraft. Dette har været foreslaaet, men kan ikke anbefales af Hensyn til de investerede Kapitaler; en Tidsbegrænsning er derimod nødvendig, da Erfaringen viser, at den naturlige Sanering, der kommer i Stand ved, at Grundværdierne stiger saa højt, at den gamle Ejendom — Hus + Grund — bliver mindre værd end Grunden alene til fornuftig Udnyttelse, virker ret tilfældigt og kun paa enkelte Steder, hvilket her i Byen har ført til Bebyggelser, der er mellem 100 og 300 Aar gamle.

Man søger altsaa nu at komme de ældre Onder til Livs ved Bestemmelserne i Saneringsloven, og man søger at hindre, at lignende Forhold for Fremtiden kommer til Eksistens ved Bestemmelsen i Byggelovens § 57, der gør Godkendelsen af Bygninger tidsbegrænset. Denne meget vigtige Bestemmelse siger:

»Stk. 1. De i Medfør af denne Lov meddelte Godkendelser, derunder Dispensationer og andre Lempelser, er efter Forløbet af 100 Aar fra Godkendelsens Dato ikke til Hinder for, at Bebyggelsen i Henseende til dens Udførelse, Indretning, Benyttelse, Omfang, Beliggenhed og iøvrigt kan forlanges bragt i Overensstemmelse med den til den Tid gældende Lovgivning og de i Henhold til denne truffne Beslutninger. Samme Krav kan efter Forløbet af 100 Aar fra nærværende Lovs Ikrafttræden gøres gældende over for Bebyggelser, der er opført før Lovens Ikrafttræden, uanset om de er godkendt i Henhold til tidligere Lovgivning . . .«

Det oprindelige Forslag til Byggeloven begrænsede Fristen til 75 Aar, og en Tid mellem 75 og 80 Aar havde vist været det

rigtigste. I Løbet af de 75—80 Aar er Prioriteterne, efter de Prioritetssystemer der hidtil har været gældende her i Danmark, afdraget, og det vil sikkert være sundere at kræve Bygningerne nedskrevet i Løbet af en saadan Periode fremfor at give Muligheder for Omprioriteringer, der ikke er betinget af Forbedringer af Ejendommen. En naturlig Konsekvens heraf maa være, at der gives Tilladelse til Afskrivning af Ejendommenes Værdi i denne Tid.

Bestemmelsen forudsætter ikke, at Husene absolut skal rives ned efter de 100 Aar, men kun hvis de ikke kan bringes i Overensstemmelse med den til den Tid gældende Lovgivning og de i Henhold til denne trufne Beslutninger, og Bestemmelsen kan ikke anvendes til at give økonomiske Fordele, f. Eks. ved at give en forlænget Byggetilladelse mod Betaling. Det er blevet indvendt mod Bestemmelsen, at de udmærkede Huse, man bygger i Nutiden, sagtens vil kunne vare meget mere end 100 Aar. Ja, Københavns ældre Boligmasse har jo været betydelig længere, men næppe til Gavn for Samfundet.

Den første Bebyggelse udenfor Voldene, Blaagaardsgadekvarteret, er ikke 100 Aar gammel. Vesterbros og Nørrebros Sidegader er opført under Byggelovene 1856 og 1871 og er altsaa ca. 60—80 Aar gamle. Det vilde have været overordentligt heldigt, om man i de ældre Love havde haft en til § 57 svarende Bestemmelse, idet disse Huse da naturligt havde været afskrevet i Stedet for, at de nu paa Grund af Handel i den forløbne Periode i Virkeligheden staar til en lignende Værdi, som da de blev bygget, til Glæde kun for de enkelte, der har spekuleret heldigt ved Salg af disse Ejendomme, men til overordentlig Skade for Samfundet, der af økonomiske Grunde maa finde sig i disse daarlige Bebyggelser. Men — vil man sige — vi bygger saa godt nutildags, at det, vi bygger i Dag, kan bestaa, hvor den ældre Bebyggelse ikke har kunnet det. Mon dette ikke beror paa en Overvurdering af Nutidens Evner? Det er rigtigt, at Byggeriet siden 1916 har været udført med gode store Arealer omkring Husene, saaledes at der er Lys og Luft nok, og selve Murstenene kan vel ogsaa holde over de 100 Aar; men som jeg nævnte før, har Fremskridtene i Boligtekniken, Boligernes Udstyrelse, i disse Aar været en saadan, at

et Hus, der er ca. 25 Aar gammelt, allerede er noget forældet. Der er ikke Grund til at tro, at denne Forbedring nu er standset. Man kan naturligvis aldrig sige bestemt, i hvilken Retning Udviklingen vil gaa, og hvilke Forbedringer nye Opfindelser vil muliggøre, men man kan dog paa de Omraader, hvor Boligtekniken ikke er særlig udviklet, f. Eks. Lydisolation og Varmeforsyning, i Fremtiden vente meget betydelige Forbedringer med den Virkning, at de Huse, vi nu bygger, vil virke umoderne og derfor ligesom nu forældede Huse blive søgt af den fattigste Del af Befolkningen, hvorved Boligerne efterhaanden antager Slumkarakter. Endvidere kan man vel ikke helt afvise Muligheden for, at en anden Struktur af Samfundet kan virke revolutionerende paa Boligernes almindelige Indretning.

De første Byggelove opererede nærmest med det enkelte Hus og gav Regler for dettes Indretning. Byggeloven af 1889 gav Regler om Gaders Bredde, om Husenes Højde og om, hvor meget ubebygget Areal der skulde høre til Husene, og dette var fastsat meget skematisk. Indenfor de tidligere Volde skulde mindst $\frac{1}{4}$ af Grundens Areal være ubebygget, udenfor denne Linie skulde $\frac{1}{3}$ af Grundens Areal være ubebygget, dog ved Hjørnegrunde kun $\frac{1}{4}$, hvortil kom en Række Bestemmelser om Afstande mellem Bygninger. Det er naturligvis af meget stor økonomisk Betydning for en Ejer, hvor stor en Del af Grunden han maa bygge paa, men det maa erindres, at Naboerne jo maa bygge lige saa meget, og Regler, der tillader en for tæt Bebyggelse, vil derfor ofte borteliminere de økonomiske Fordele ved at gøre den samlede Bebyggelse mindre god.

De nye Bestemmelser giver mindre Byggeret end 1889-Loven — men i Virkeligheden har man i mange Aar ikke udnyttet Bestemmelserne for Boligbyggeri til Grænsen. Man kunde efter den gamle Lov bygge Huse som f. Eks. i Sdr. Boulevard Kvarteret; men det kunde ikke betale sig. Siden 1916 er Grundene blevet udnyttet langt mindre intensivt end tidligere. Denne meget vigtige Forbedring, der gav Lys og Luft til Lejlighederne, kunde gennemføres, fordi næsten alt Byggeri i denne Periode fik økonomisk Støtte af det offentlige, og Københavns Kommune stillede da som Betingelse for Ydelse af saadan Støtte Krav om den aabne

Bebyggelse, der har været almindelig siden denne Tid. Man fremtvang de forholdsvis billige Grundpriser, der er en Betingelse for et saadant Byggeri, dels ved at sælge Kommunens egne Grunde til en Pris, der stod i Forhold til den ringe Udnyttelse af Arealerne, og ved for de støttede Byggeforetagender at forlange lignende lave Grundpriser, og den nye Bebyggelsesform er nu slaaet saaledes igennem, at den anvendes af alle Bygherrer, fordi det vilde være en daarlig Forretning at bygge paa anden Maade.

I Yderkvartererne er i de senere Aar ikke bygget tættere, end den nye Lov tillader det.

Den nye Byggelov giver langt mere differencierede Bestemmelser for Byggeretten — hvilket Udtryk den i Modsætning til den ældre Lov ikke anvender, — idet den paa ganske anden Maade end de ældre Love opererer med en planmæssig Udnyttelse af Arealet, hvor man tidligere nøjedes med at give Regler for det isolerede Hus.

Ordningen efter den nye Byggelov sker paa to Maader, dels ved Byens Inddeling i Grundkredse med forskellig Udnyttelsesgrad for de mere eller mindre centralt beliggende Dele af Byen, dels ved Fastsættelse af Bygeomraader, d. v. s. Inddeling af Kvarterer for Boligbebyggelse, Forretningsbebyggelse, Industribebyggelse og Resten altsaa blandet Bebyggelse. Man fastsætter dels, hvor meget, dels hvad der maa bygges. Tidligere opererede man som nævnt med Forholdet mellem det Areal Bygningerne indtog og det ubebyggede Areal. Nu beregnes Udnyttelsen efter Etageareal.

Udnyttelsesgraden — hvor meget der maa bygges — er ifølge Lovens § 49 det Etageareal, der maa bygges paa Grunden, sat i Forhold til dennes Areal med Tillæg af det tilgrænsende Gadeareal, en langt bedre og mere rationel Ordning end de ældre Byggelove havde, men Loven indfører et vist Usikkerhedsmoment, idet den ved Siden af den nævnte Regel bestemmer, at ingen Grund ved Bebyggelse maa udnyttes til en saadan Grad, at der derved kan opstaa en for tæt Sammenhobning af Boliger, Værksteder eller andre Rum, der tjener til Ophold for Mennesker. De Tal, der er opstillet for Etagearealet, bliver saa Maksimumstal, idet § 49, Stk. 3 siger, at Udnyttelsesgraden ikke maa overstige følgende Tal:

1.	Grundkreds	2,5	Indre By indenfor Voldene.
2.	»	2	Broerne — Vesterbro, Østerbro, Nørrebro.
3.	»	1	} De indlemmede Distrikter.
4.	»	0,5	

Under særlige Forhold kan disse Tal sættes noget op.

Tallene for Grundkredsene betyder altsaa, at man i 1. Grundkreds paa en Grund paa 1.000 m² (Areal + Tillægsareal) maa bygge 2.500 m², i 2. Grundkreds 2.000 m², i 3. Grundkreds 1.000 og i 4. Grundkreds 500 m².

En Sammenligning med ældre Bebyggelse er meget vanskelig — men i Beboelseskvarterer er der som foran nævnt ikke synderlig Forandring, sammenlignet med det faktiske Byggeri fra senere Aar i 2. og 3. Grundkreds, og vist heller ikke større Forskel for de andre Kredse.

Det kan siges, at denne Zonedeling er kommet lidt sent, idet København er omtrent udbygget. Byens Areal er kun ca. 7.300 ha, men i Forhold til Byens Indbyggerantal — ca. 700.000 — er det et meget lille Areal, vistnok det mindste Areal i Forhold til Indbyggerantallet for Byer af tilsvarende Størrelse i Europa. Den fremtidige Udbygning af det storkøbenhavnske Samfund vil derfor komme til at foregaa i Nabokommuner, og det maa haabes, at der hurtigst muligt skaffes Muligheder for en fælles Byplanlægning for København og Nabokommunerne, og ved Planlægningen vil det sikkert være rigtigt ogsaa her at indføre en Slags Zonedeling; dog bør denne ikke gennemføres med København som Centrum, men maaske med flere forskellige Centrere i Forhold til Trafikknudepunkter.

Den nye Byggelov har i § 52 Bestemmelser om Bebyggelsens Højde.

I Stk. 1 udtales generelt, »at ingen Bygning eller Bygningsdel maa gives større Højde, end at der kan tilvejebringes tilfredsstillende Lysforhold og passende Overensstemmelse mellem Bygningerne saavel paa den paagældende Grund som paa de omgivende Grunde, eller gives større Højde end brandtekniske Hensyn tillader . . .«. I Stk. 2 indeholdes Bestemmelser om Bygningens Højde i Forhold til Afstanden til den modstaaende Gadelinie, og

i Stk. 3 findes Bestemmelser om Afstanden til nærmeste Naboskel.

Bestemmelserne om Byggeomraader i § 12, hvorefter Kommunalbestyrelsen kan bestemme, at nærmere angivne Omraader skal være forbeholdt henholdsvis Boligbebyggelse, Forretningsbebyggelse eller Industribebyggelse, forudsætter maaske ogsaa i noget for høj Grad et mindre udbygget Bysamfund. Det er jo ikke Meningen at yde Erstatninger i Anledning af Paalæg af saadanne Bestemmelser, og paa jomfruelig Jord spiller det næppe heller saa stor Rolle økonomisk set, om man bestemmer Arealer til den ene eller anden Benyttelse, men i en saa udbygget By som København er Værdien af Jord til Boligbebyggelse, naar det da ikke er i den yderste Udkant af Byen, normalt af større Værdi end Jord til Industri, hvilket sikkert vil kunne medføre Vanskeligheder ved Gennemførelse af disse Bestemmelser. Forøvrigt er den skarpe Adskillelse mellem Kvarterer til Boligbebyggelse og til Industri maaske knap saa nødvendig som tidligere, hvor man udelukkende anvendte Damp som Drivkraft. Der er enkelte meget ubehagelige Virksomheder, Gødningsfabrikker, Destruktionsanstalter o. l., der i Virkeligheden ikke engang bør ligge i et Industri kvarter, men som paa Grund af Lugt bør henlægges til afsides Egne; støjende Virksomheder, som store Maskinfabrikker og lignende bør naturligvis ogsaa henlægges til særlige Kvarterer, men iøvrigt findes der et stadig stigende Antal af større og mindre Virksomheder, der arbejder med elektrisk Drivkraft, og som derfor ikke frembyder Gøen for Beboerne i Nabokvarteret og uden Vanskelighed kan lægges ganske nær op ad Beboelseskvarterer, hvorved man opnaar den Fordel, at Arbejderne i Virksomheden faar Mulighed for at skaffe sig Lejligheder i Nærheden af Arbejdsstedet, hvilket ikke er uden Betydning.

I Byggelovens Kap. 5 om Gader er der i Forbindelse med en Bestemmelse i § 17 om, at Anlæg af nye Gader skal ske i Overensstemmelse med en af Magistraten godkendt Retningsplan, ved hvilken de paagældende Gaders Beliggenhed og Retning samt deres Tilslutning til tidligere godkendte Gader fastlægges, indføjet en Bestemmelse, hvis Rækkevidde ikke synes ganske klar. Der fastsættes nemlig, at der i Retningsplanen kan optages Bestemmelse om Beliggenhed, Omfang og Udformning af Bebyg-

gelsen ved de paagældende Gader, d. v. s. Udarbejdelse af en egentlig Bebyggelsesplan, altsaa en videregaaende Ret end den i § 12, jfr. §§ 44—45, hjemlede Ret til at fastlægge Bebyggelsesarterne paa de forskellige Omraader, og i Stk. 3 fastsættes, at Godkendelse af en Retningsplan for større sammenhængende, i det væsentlige ubebyggede Omraader kan betinges af, at der i Planen optages saadanne Bebyggelsesplansbestemmelser, og Magistraten skal kunne nægte Tilladelse til, at nogen Del af et saadant Omraade udstykes til Bebyggelse, inden en saadan Retningsplan er sikret og godkendt.

§ 18 bestemmer, at Retningsplaner sædvanligvis udarbejdes ved Foranstaltninger af den paagældende Grunds Ejer, men det siges, at Magistraten ogsaa selv kan lade udarbejde Retningsplaner over private Ejendomme, og den af Magistraten godkendte Retningsplan med de deri indeholdte Bygningsbestemmelser skal ved Ejerenes Foranstaltning være tinglyst anmærkningsfrit paa de paagældende Ejendomme, forinden Anlæg af de af Planen omfattede Gadestrækninger kan finde Sted.

I § 18 bestemmes yderligere, at hvis den fornødne Tilslutning fra samtlige Ejere, Panthavere og andre berettigede ikke opnaas, kan Reguleringskommissionen efter Magistratens Begæring og med forbindende Virkning for alle Vedkommende træffe endelig Bestemmelse om, hvorvidt Planen vil kunne godkendes.

Meningen med den samlede Bestemmelse synes altsaa at være den, at Magistraten ved større sammenhængende, i det væsentlige ubebyggede Omraader — der siges intet om, hvor store disse Arealer skal være — ikke alene kan forlange Indflydelse paa Gadernes Retning, men ogsaa kan stille som Betingelse, at der udarbejdes en egentlig Bebyggelsesplan, uden at der er givet nogen Retningslinier for, hvilke Krav der kan stilles til denne Plan. Kan Enighed ikke opnaas, afgør Reguleringskommissionen Spørgsmaalet, men heller ikke denne Kommission har nogen Vejledning med Hensyn til, hvilke Krav der kan stilles til Ejeren. Det maa vel antages, at Magistraten ikke i Enkeltheder vil blande sig i Udformningen af Bebyggelsen, men kun vil gribe ind overfor Forhold, der kan siges at have mere almen Interesse og vel at mærke Ting af mere væsentlig Betydning, men Lovens Regler

giver i og for sig ikke nogen Begrænsning; og der gives heller ikke Regler, der tilsigter eller bidrager til en Afgrænsning mellem Byplanlovens og Byggelovens Bestemmelser. Forholdet synes at være det, at Byplanloven i Realiteten tilsidesættes af Byggeloven f. s. v. København angaar.

Et ofte diskuteret Spørgsmaal om, hvorvidt Kommunen ejer Byens offentlige Gader, synes Byggeloven nærmest at ville løse saaledes, at Kommunens Rettigheder i Almindelighed ikke er en egentlig Ejendomsret, idet § 27 som Overskrift har »Forvaltningsmyndighed med Hensyn til Gader«, og 1. Stk. i § 27 fastsætter i Overensstemmelse hermed, at Magistraten, naar Omstændighederne taler derfor, kan tillade en Raaden over en Gades Grund, der gaar ud over, men dog ikke maa komme i Strid med dens Bestemmelse, at tjene som Adgang og Lysningsareal.

I Forbindelse med Magistratens Indgriben med Hensyn til Planlægning af større private Arealer staar den ved § 60 indførte Ret til Facadecensur. Ifølge denne Paragraf kan Magistraten kræve, at en Bebyggelses Ydre faar den arkitektoniske Form og den Farve, som Gade- og Gaardbilledet kræver, for at der kan opnaas en god Helhedsvirkning.

Dette er en dristig Bestemmelse, som sikkert vil forvolde meget Besvær. De fleste Mennesker er fast overbeviste om deres egen Smags Sikkerhed og Fortrinlighed og vil føle det som en urimelig Indgriben, om man griber ind paa dette Omraade, for hvilket ingen objektive Kriterier findes; om en Ting er smuk eller grim er en Fornemmelsessag, og Magistratens Erfaringer paa dette Omraade synes i og for sig heller ikke saa stærkt at opfordre til for megen Indblanding i dette vanskelige Spørgsmaal. Magistraten betinger sig ved Salg af Grunde Ret til at godkende Facader, og dette betyder, at man normalt godkender fornuftige Bygninger, der ikke indeholder rent dilettantiske Fejl. Da man i Byens Centrum havde liggende et stort sammenhængende Areal, Banegaardsterrænet, ønskede man at sikre en særlig arkitektonisk Skønhed paa denne centrale Plads. Med de Erfaringer, man havde, var man klar over, at en almindelig Facadecensur ikke var tilstrækkelig, og man foranstaltede derfor en Konkurrence mellem 2 fremragende Arkitekter, der hver lavede Tegninger til

hele Kvarterets Bebyggelse, og man valgte det ene af Forslagene som det, der skulde gennemføres. Det er klart, at en Bebyggelse, — udformet paa denne Maade — skaber Harmoni og derigennem Skønhed — men det var overhovedet ikke muligt at sælge en Grund med den Servitut paa, at der skulde bygges efter de præmierede Tegninger. Planen var altsaa ikke praktisk gennemførlig, og man maatte ændre den, men bibeholdt dog en Række meget strenge Bestemmelser, f. Eks. fastsatte man Højden til øverste Gesims til 20,5 m, hverken mere eller mindre, og krævede ensartede Højder for Etagerne; der skulde være Vinkeltag, og dette skulde have en bestemt Hældning.

Der er nu bebygget en saa stor Del af Terrænet efter disse strenge Regler, at man kan vurdere Betydningen af Censuren. Der er kommet en Række udmærkede Huse, sikkert gode og praktiske til deres Formaal, men Harmoni er der ikke kommet, og om man vil kalde Indtrykket smukt eller mindre smukt, beror paa ens individuelle Smag. Det er farligt for det Offentlige at forlange for stærk Indblanding i Udformningen af Bebyggelsen paa private Grunde. Det maa erindres, at det Offentlige paa samme Maade som den private ogsaa paa dette Omraade er undergivet forskellige Moder.

For ca. 25 Aar siden var det moderne med maleriske Gadebilleder, og man præmierede Projekter paa flere københavnske Arealer udarbejdet efter saadanne Synspunkter, som man havde set virkede saa smukt i Nürnberg og andre gamle Byer. Man havde saadanne Planer for adskillige Kvarterer i Byen, bl. a. en Plan for Banegaardsterrænet, der heldigvis aldrig i sin Helhed blev ført ud i Livet, men man fik desværre begyndt paa den, og Resultaterne af denne kortvarige Periode er bl. a. Paladsteateret, der ligger saa underligt tilfældigt, de mærkværdige skæve Broføringer over Banegraven samt endelig Østifternes Kreditforening, der blev anbragt som point de vue for Gyldenløvesgade, men som man dog vist nu i høj Grad vilde ønske var blevet placeret et andet Sted. Paa Østerbro ved Husarkasernen har man som Reminiscens af denne Bevægelse en Plan med krogede Gader, der omhyggeligt udelukker Sollyset. Saalænge det Offentlige kun opererer paa sine egne Arealer, vil der ikke med Rette kunne rettes Bebrejdelser herimod, naar det gøres saa godt, som Tidens Teknikere formaar

det, men tvinger man private til paa deres Ejendomme at følge moderne Retninger af denne Slags, vil det i høj Grad udfordre til Kritik — og med Rette.

Betænkelig er endvidere Reglen i § 60, 3. Stk., hvorefter det kan forlanges, at en Bebyggelses ydre Fremtræden bevares i samme Skikkelse, i hvilken den forefindes; navnlig naar det tages i Betragtning, at vi jo paa et beslægtet Omraade har en Bygningsfredningslov; der er stærkt kritiseret, men hvis Grundlovmæssighed er fastslaaet ved Østre Landsrets Dom i 1928. Det maa herved bemærkes, at denne Lov begrænses efter bestemte i Loven indeholdte Kriterier.

Der er i de sidste Aar foregaaet en meget betydelig Ændring i Opfattelsen af, hvilke Indgreb der uden Ydelse af Erstatning kan foretages i de private Ejendomsrettigheder med Hensyn til fast Ejendom, hvilken Ændring særlig har fundet Udtryk i Naturfredningsloven af 7. Maj 1937, Byplanloven af 29. April 1938 og Københavns nye Byggelov. Meget karakteristisk er her Forholdet mellem Byplanloven af 18. April 1925 og den nye Byplanlov af 1938.

Ved Loven af 1925 gav man de private en fuldkommen urimelig Beskyttelse. Grundejerne kunde forlange Erstatning for de Raadighedsindskrænkninger, Byplanen paalagde hans Ejendom, og hvis han var utilfreds med den Erstatning, han herved fik, kunde han helt eller delvis forlange den Del af Ejendommen, som underkastes Raadighedsindskrækning, eksproprieret af Kommunen mod Erstatning efter Lovens Regler. Disse skrappe Bestemmelser medførte, at Loven praktisk talt var uanvendelig, og man opdagede efterhaanden, at man gennem Byggevedtægter kunde opnaa at byplanregulere i et vist Omfang uden at betale Erstatninger.

I 1938 fik man derefter den nugældende Byplanlov, der rationelt ordner disse Forhold, idet den dels paabyder Kommuner af en vis Størrelse at udarbejde Byplaner og dels bestemmer, hvad der skal findes i disse Planer. I Motiverne til Loven siges det træffende, at ingen Bebyggelse er noget rent privat Anliggende, men nødvendigvis maa undergives en vis Regulering efter almene Hensyn. Det fremhæves, at Byplanlægningen ikke

er værdiforringende, idet den netop har til Opgave at udfinde eller skabe de naturlige sande Værdier og bevare dem, hvorfor Byplanreguleringen ikke kan begrunde Krav paa Erstatning hos det Offentlige.

Disse Betragtninger er efter min Mening absolut rigtige, men Forudsætningen for saadanne Reguleringer maa være, at der ydes Borgerne absolut Lighed for Loven, saaledes at den ene Ejer ikke stilles ringere end den anden, og det er af særlig Vigtighed, at Love af denne Art er saa klart affattede, at der ikke kan opstaa Tvivl paa væsentlige Punkter med Hensyn til Indholdet og dermed Afgrænsningen af Borgernes Ret overfor det Offentlige.

For Byggelovens Vedkommende skabes Vanskeligheder her særlig ved det Forhold, at der for København gælder 2 Sæt Love for Byplanlægning.

Byplanloven gælder for København ved Siden af Byggeloven, der indeholder Regler om samme Emner — og ikke ens Regler.

Der findes en Del Punkter, hvor saadan Forskel fremtræder, uden at der i og for sig kan anføres nogen Grund for det. Jeg skal blot nævne, at Byggeloven ikke, saaledes som Byplanloven, har nærmere Bestemmelser om, hvad en Byplan skal indeholde.

Forholdet havde været klarere og det praktiske Arbejde langt lettere, om man havde nøjedes med at supplere den for hele Landet gældende Byplanlov med specielle Bestemmelser for København. Det er, som om man har villet gøre sit yderste for ikke at give et enkelt Stykke Vildt Mulighed for at undslippe.

Som Eksempler paa lignende Dobbeltbestemmelser kan anføres Ekspropriations- og Reguleringsinstituttet, der paa betydelige Omraader tilsigter at opnaa det samme for Kommunen.

Af andre Bestemmelser, der efter min Mening ikke opfylder Krav om bestemte Grænser for deres Anvendelse, skal jeg iøvrigt nævne den tidligere omtalte Bestemmelse i Byggelovens § 17 om Kommunens Ret til som Led i Godkendelse af Gader at forlange udarbejdet Planer for Bebyggelsen omkring disse Gader uden nærmere Regler for disse Krav.

Ifølge denne Paragrafs 4. Stykke kan det yderligere forlanges, at der, naar Retningsplanens Omraade er over 1 ha, udover de nødvendige Gader udlægges indtil 5 pCt. af det samlede Areal som Plads.

Da § 50 indeholder specielle Regler om ubebyggede Arealer af Hensyn til Bebyggelsen paa vedkommende Grund, maa § 17, 4. Stk. vel forstaas saaledes, at Kravet om Udlæg af Pladsareal sker af Hensyn til Byens almene Vel og ikke af Hensyn til den specielle Grund. Det synes tvivlsomt, om en Bestemmelse af denne Art er helt i Overensstemmelse med Grundlovens § 80, og den stemmer ikke overens med Princippet i Loven om Byplaner, hvor det bestemmes, at aabne Arealer til Brug for Offentligheden kun kan udlægges mod Erstatning. En vis Mangel paa Klarhed fremkommer ogsaa derved, at Bestemmelserne om Servitutter i Byggeloven er forskellige fra den tilsvarende Bestemmelse i Byplanloven og vanskelig at fortolke. Det samme gælder sidste Sætning i Bestemmelsen i § 22 om Byggelinier, hvor det ganske kort siges: »Videregaaende Byggeliniepaalæg kan ske ved Reguleringsplan«, uden nogen nærmere Indskrænkning, samt i de foran omtalte Bestemmelse i § 49 om Udnyttelsesgrad, hvor man ikke har nøjedes med at angive, hvor tæt en Bebyggelse man kan udføre paa en Grund, men indfører en almindelig Bestemmelse om, at ingen Grund ved Bebyggelsen maa udnyttes til en saadan Grad, at der derved kan opstaa en for tæt Sammenhobning af Værksteder, Boliger eller andre Rum, der tjener til Ophold for Mennesker.

En Del Bestemmelser kan synes lidt smaalige — saaledes naar det fastsættes, at ingen Byggeservitut fremtidig kan stiftes uden Magistratens Godkendelse. Det er rimeligt, at private Servitutter ikke maa komme i Strid med det Offentliges Byplaner, men hvorfor maa en Privatmand ikke lægge en Servitut paa et større Areal, som han udstykker, om, at der i Husene kun maa være Lejlighe-der af en vis Størrelse, at Tagene skal være Sadeltag eller flade, eller hvad han iøvrigt maatte interessere sig for. Hvorfor skal det Offentlige blande sig i Ting, der har ringe eller slet ingen almen Interesse. Smaaligt synes det ogsaa, naar Bestemmelsen i § 12, 1. Stk. om de forskellige Byggecomraader undtager Kommunens egne Arealer fra de i §§ 44—45 fastsatte Regler.

De moderne Love om fast Ejendoms Forhold — og dette gælder i særlig Grad den københavnske Byggelov — har en vis Tendens til i noget for høj Grad at se Problemerne ud fra det Syns-

punkt, at Loven skal give det Offentlige Mulighed for at sikre teknisk de bedst mulige Løsninger af de Opgaver, der stilles, hvorfor man vedrørende de forskellige Forhold maa have saa faa og saa løse Regler som muligt, men tillige Regler der aabner Adgang for det Offentliges Medvirken paa næsten alle Omraader. Man tager ikke i tilstrækkelig Grad Hensyn til andre Forhold, Lovens Tilpasning til dansk Retsopfattelse, økonomiske Følger for Borgerne m. v. Man bestræber sig for at ordne Bebyggelsesforholdene individuelt i hver enkelt Sag. Betegnende i saa Henseende er, at den gamle Byggelov arbejder med Begrebet *Byggerettens* Omfang, hvilket Begreb som allerede nævnt ikke findes i den nye Lov, der i Stedet for den gamle Lovs faste Bestemmelser herom nu har en Række generelle Betragtninger foran hver af de herhenhørende tekniske Detailbestemmelser.

Selvom det er Teori at sige, at man herved opnaar den teknisk bedste Ordning — man faar jo dog alene en Teknikers eller en Kreds af Teknikeres Løsning af den givne Opgave — saa er det maaske rigtigt, at man ofte i Enkelttilfælde vil opnaa bedre Ordninger, naar man kan arbejde ud fra den enkelte Sags Ejendommeligheder, end hvor man er bundet af Regler; men man køber denne tekniske Fuldkommenhed paa Bekostning af Borgernes Krav paa at faa deres Forhold ordnet efter visse bestemte og faste Regler, der naturligvis kun kan give gennemsnitlig rigtige Løsninger, men som yder Beskyttelse mod Vilkaarlighed og i det hele taget giver den Balance mellem det Offentlige og Borgeren, der er gammel Tradition for her i Landet, hvor man hidtil ikke har ønsket at give det Offentlige uindskrænket Magt over Individet.

D i s k u s s i o n :

Professor, Dr. jur. *Poul Andersen* var uenig med Indlederen i dennes Forstaaelse af Byggelovens § 2, Stk. 3, og § 41, Stk. 2, hvorefter disse Bestemmelser ved Henlæggelsen af Afgørelsen til Indenrigsministeren skulde have afskaaret Rekurs til Domstolene. Der forekommer adskillige Tilfælde i Lovgivningen, hvor Ministerens Afgørelse betegnes som endelig, hvilket i Almindelighed maa betyde, at Domstolenes Kompetence er udelukket. Men en

Udtalelse som den her omhandlede, at en administrativ Afgørelse kan indbringes for Indenrigsministeren, kan ikke antages at have taget Stilling til Spørgsmaalet om Rekurs til Domstolene, der saaledes maa antages at staa aaben efter almindelige Regler.

Den i Byggelovens § 39 omhandlede ejendommelige Dobbeltbehandling af Erstatningssager, hvorefter Erstatningen fastsættes af Reguleringskommissionen efter indhentede Oplysninger fra Taksationskommissionen om de til Grund for Værdiansættelsen liggende Oplysninger og Synspunkter er næppe praktisk. Navnlig kan det undertiden blive vanskeligt at angive de til Grund liggende Synspunkter, idet det endelige Resultat ofte skyldes en Kompromisløsning. Hertil kommer, at Kommissionens ikke-juridiske Medlemmer sjældent vil have en helt selvstændig Mening om de retlige Synspunkter, der spiller ind som Vurderingsforudsætninger.

Skønt det bestemmes, at Reguleringskommissionens Afgørelser er endelige, kan det næppe herved have været Meningen at afskære Rekurs til Domstolene i de Tilfælde, hvor Rekurs anerkendes nu, nemlig naar Afgørelsen angribes med den Begrundelse, at den er truffet ud fra urigtige retlige Forudsætninger.

Den i § 57 indeholdte Regel om, at Bygninger efter 100 Aars Forløb kan forlanges ændrede i Overensstemmelse med den til den Tid gældende Lovgivning, kan give Anledning til urigtige Modsetnings slutninger. Der er ikke ved Udstedelse af Bygningsattest eller Givelse af Dispensationer skabt en for Lovgivningsmagten urørlig Ret til at bevare Bygningen i dens oprindelige Skikkelse. Ogsaa før de 100 Aar er udløbet, kan der derfor gives en Byggelov, som finder Anvendelse paa tidligere opførte og anerkendte Bygninger.

Ifølge § 42 skal der ved Vurdering til Ekspropriation tages Hensyn til, om Lejeindtægten staar i rimeligt Forhold til Brugsværdien. Principielt er det jo imidlertid Omsætningsværdien, der maa blive bestemmende for Erstatningsfastsættelsen bortset fra Tilfælde, hvor Lejen er uforholdsmæssig høj paa Grund af en Anvendelse, der strider mod Lov og Ærbarhed. Men Bestemmelsen henleder Taksationskommissionens Opmærksomhed paa, hvad iøvrigt er en Selvfølge, at det er af afgørende Betydning, om den Leje, der oppebæres, ogsaa kan opnaas i Fremtiden.

Borgmester *Sundbo* fandt, at Indlederen havde stillet sig noget for skeptisk over for Byggeloven, der i Virkeligheden ikke gaar væsentligt ud over, hvad der allerede før dens Ikrafttræden fulgte af Dispensationspraksis.

Naar Loven — navnlig ved Reglerne om Regulering — hjemler Tvang for de Tilfælde, hvor der ikke opnaas en forligsmæssig Ordning, maa det erindres, at den paa disse Punkter administreres af en Kommission, der er sammensat paa den mest betryggende Maade, og som alene har til Opgave at tilgodese offentlige Interesser. Det er Tanken, at Loven skal føres varsomt ud i Livet. Den angaar den offentlige Administration af Samfundets Regler for Bebyggelse. Selve Formaalet for denne Administration og Forvaltningsretten begrænser saaledes Magistratens Handlefrihed til kun at rejse Krav af offentligretlig Natur. Kommunens privatretlige Interesser maa være udelukket fra at komme i Betragtning ved Byggelovens Administration. Dermed er eventuel Betænkelighed ved Lovreglernes Formulering formentlig betydeligt formindsket.

Der er saaledes ingen Fare for, at Kommunen vil udnytte de Borgerne tilhørende Værdier.

Landsretssagfører *Rønsted* karakteriserede Loven som et Skridt bort fra Retsstadiet. Der mangler ganske nærmere Regler f. Eks. for Reguleringskommissionens Arbejde. Den nærmere Afgrænsning over for Byplanloven er ikke foretaget, og der vil derfor i Grænsetilfælde være Mulighed for, at Kommunen vælger mellem flere Fremgangsmaader, hvoraf formentlig den billigste vil blive foretrukket. Loven bærer saaledes Præg af at være blevet til i en Hast, der ikke havde nogen saglig Begrundelse.

Selvom Professor Poul Andersen maatte have Ret i, at der er en vidtgaaende Rekurs til Domstolene, vil denne Beskyttelse af Borgerne være ret illusorisk, idet ogsaa Domstolene vil savne Vejledning med Hensyn til, efter hvilke nærmere Synspunkter de forskellige Afgørelser skal træffes.

Dér burde navnlig fra Sagførerside protesteres mod en saadan Form for Lovgivning, der bevirker, at Sagførere er ude af Stand

til at vejlede deres Klienter, og i det hele skaber en for Borgerne betænkelig Retsusikkerhed.

Højesteretssagfører *Schiørring* var forbavset over den Kritik, der af socialdemokratiske Politikere fremsattes mod Loven, men fandt iøvrigt ikke, at Retsusikkerheden paa dette Omraade var væsentlig større end den Retsusikkerhed, der for Øjeblikket hersker paa saa mange andre Omraader.

Indlederen havde derefter Ordet for nogle afsluttende Bemærkninger.
